

Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında İdarenin Takdir Yetkisi

The Discretionary Power of the Administration in Acquiring Turkish Citizenship Through Marriage

Merve Acun Mekengeç*

Öz

Türk vatandaşlık hukukunda vatandaşlık doğumla ve sonradan olmak üzere iki şekilde kazanılmaktadır. Sonradan kazanılan vatandaşlığın türlerinden biri, yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılmasıdır. Türk vatandaşlık hukukunda idareye bu konuda takdir yetkisi verilmiştir (TVK m. 10). İdarenin sahip olduğu takdir yetkisi, vatandaşlık kazanmak için gerekli şartları sağlayan yabancıların Türk vatandaşlığını kazanıp kazanmayacağı noktasındadır. Aksi hâlde idarenin Kanun'da belirtilen şartları sağlamayan yabancıların Türk vatandaşlığını kazanacağına ilişkin karar verme yetkisinin olmadığı açıktır. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının bir alt türüdür ve idarenin bu konuda da takdir yetkisi bulunmaktadır. Takdir yetkisi idareye hareket serbestisi tanımaktadır. Ancak bu hareket serbestisinin çerçevesinin çizilmesi gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, idare takdir yetkisine dayanarak keyfî uygulamalar yapmamalıdır. Bu çalışmada, idarenin TVK m. 10 uyarınca sahip olduğu takdir yetkisinin sınırları tespit edilmeye çalışılmış ve evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin şartlar bakımından idarenin takdir yetkisi, doktrindeki görüşler ve Danıştay kararları ışığında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Türk Vatandaşlığı, Evlenme, Takdir Yetkisi, Yetkili Makam

Abstract

In Turkish citizenship law, nationality is acquired in one of two ways: through birth or through another procedure. One of other way to acquire citizenship is through the decision of a competent authority. In the Turkish citizenship law, relevant administration has been granted discretionary power in this regard (Turkish Citizenship Law of 2009, numbered 5901 [TCL] Art. 10). Administrative discretionary power concerns the issue of deciding whether the foreigner who meets the necessary conditions for acquiring citizenship should be awarded nationality. For other cases, an administration clearly lacks the authority to decide that a foreigner who has not met the legally specified conditions can acquire Turkish citizenship. The acquisition of Turkish citizenship through marriage is one of the ways to acquire Turkish citizenship through the decision of the competent authority, and an administration also has discretionary power in this regard. Discretionary power thus provides administrative convenience in making these decisions. However, the framework of this convenience needs to be defined. In other words, the administration should not make arbitrary applications based on its discretionary power. This study attempts to determine the limits of administrative discretionary power in accordance with Article 10 of TCL and assesses the conditions regarding the acquisition of Turkish citizenship through marriage in light of the opinions regarding the doctrine of administrative discretionary power and the decisions of the Council of State.

Keywords

Turkish Citizenship, Marriage, Discretionary Power, Competent Authority

* Sorumlu Yazar: Merve Acun Mekengeç (Dr. Öğr. Üyesi), Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, Kocaeli, Türkiye. Eposta: merveacun@hotmail.com ORCID: 0000-0001-7091-3153

Atf: Acun Mekengeç M, "Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında İdarenin Takdir Yetkisi" (2023) 43(1) PPIL 233. <https://doi.org/10.26650/ppil.2023.43.1099977>

Extended Summary

As per the Article 66 of the Constitution of the Republic of Türkiye (1982), “Everyone bound to the Turkish State through the bond of citizenship is a Turk.” Turkish citizenship is acquired through birth or through other procedures. Turkish nationality that has been acquired through birth may occur through lineage (TCL, Art. 7) or exceptionally through one’s place of birth (Art. 8). The acquisition of citizenship through other procedures can be examined under acquisition by decision of the competent authority, adoption, and exercising the right to choose. The acquisition of Turkish citizenship through the decision of the competent authority is itself divided into four sub-headings: the regular way (Art. 11), the exceptional way (Art. 12), renewal (Arts. 13, 14, 43), or through marriage. Nationality is related to state sovereignty, and TCL states that the administration has been given discretionary power in terms of granting Turkish citizenship through the decision of the competent authority (Art. 10). This study holds to opinion that the bestowal of such discretionary power has been a befitting approach.

Both the increase in international relations and developments regarding migration have led to an increase in the number of foreigners marrying Turkish citizens. These marriages sometimes come across as authentic marriages, while other times unfortunately appear as marriages arranged with the sole intention of acquiring citizenship (simulated marriages), and simulated marriages are undesirable.

Article 16 of TCL stipulates the conditions that are required for acquiring Turkish citizenship through marriage. The foreigner who meets these requirements obtains the right to apply for citizenship to the competent authority. However, due to the discretionary power of the administration, simply meeting these conditions isn’t enough to acquire Turkish citizenship. In other words, upon meeting the conditions specified in Art.16 of the TCL, a foreigner merely acquires the right to apply for citizenship. The competent authority for acquiring Turkish citizenship through marriage is the Ministry of Internal Affairs.

Administrative discretionary power doesn’t exempt it from adhering to the law. Therefore, administration cannot make arbitrary applications. Although relevant administration has discretionary power, their use of authority has limits. If the relevant administration exceeds this limit, the decisions it issues will be subject to judicial review according to Art. 125 of Constitution of the Republic of Türkiye (1982). A similar regulation can be found in Article 2/2 of the Administrative Procedure Law of 1982, numbered 2577 (APL).

The legal doctrine’ve different opinions concerning the judicial supervision of administrative discretionary power. According to one, judicial supervision over the exercise of discretionary power is possible. In order for an administrative action

undertaken through the exercise of discretionary power to be deemed lawful, the administration must make decisions in accordance with several basic principles, such as the principle of the social state, the protection of family unity, the principle of equality, the integrity of the administration, the principle of the right to defense, the principle of moderation, the principle of environmental protection, and freedom of thought and opinion. In addition, the administration should exercise its discretion in accordance with the preservation of public interest and the requirements of public service and make its decision in a justified manner through legally determined procedures. All the above-mentioned aspects are required by the rule of law. According to another opinion, judicial review is not possible because administrative discretionary power is related not to the legality of the administrative process but to its relevance. Judicial review in this regard is possible only if an explicit error has occurred in the exercise of discretionary power or a violation has occurred regarding the principle of moderation. According to another opinion similar to the second, administrative judicial bodies cannot question relevancy. In this regard, administrative judicial bodies will be able to conduct judicial supervision only from the perspective of the objective element of the administrative process, public interest, and basis of its service.

This paper has evaluated the acquisition of Turkish citizenship through marriage by analyzing administrative discretionary power alongside Article 10 of the TCL. The relevant views of the doctrine as well as several decisions of the Council of State have been referenced in this review. Unfortunately, while some of the decisions of the Council of State are based on accurate evaluations, the same cannot be said for several other decisions.

The acquiring of Turkish Citizenship through marriage is legislated by Art. 16 of TCL. The article, initially analyzed the conditions mentioned above in order to examine administrative discretionary power. As can be seen, no gender distinction is made with regard to acquiring Turkish citizenship through marriage, nor are the couple required to reside in Turkey during the marriage. Even a spouse who is a Turkish citizen does not need to have been a Turkish citizen at the start of the marriage. If a spouse who is a Turkish citizen acquired Turkish citizenship after the marriage, then the calculation of the three-year period in the marriage will be based on the date when Turkish citizenship was acquired (Regulation on the Enforcement of Turkish Citizenship of 2010, Art. 25/3).

This paper has evaluated the conditions for acquiring Turkish citizenship through marriage in two groups. The study examined the first group by evaluating the conditions for an authentic marriage and examined the second group by evaluating the condition of not being an obstacle in terms of national security and public order. Legislators do not want Turkish citizenship to be acquired through simulated marriages. Although this

issue has not been explicitly mentioned, this conclusion may be drawn from the legally required conditions. The examinations that have been conducted herein conclude that the administration does not enjoy discretionary powers regarding its evaluation of whether the conditions specified in Article 16 of the TCL have been realized; it is merely entitled to “a margin of discretion” in terms of deciding whether a foreigner is involved in a situation that may impede national security and public order. The margin of discretion is related to the legality of administrative process, with the possibility remaining for judicial supervision of administrative body.

Giriş

Vatandaşlık genel bir ifade ile gerçek kişileri devlete bağlayan hukuki ve siyasi bağ olarak tarif edilebilir¹. Vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi hâlleri kanunla düzenlenmektedir. Bu durum, vatandaşlığın hukuki bağına ortaya koymaktadır. Yine, vatandaşın yabancından farklı olarak kendi ülkesinde siyasi ya da kamu görevinde bulunma gibi haklardan ve yurtdışında ise devletin diplomatik himayesinden yararlanması, vatandaşlığın siyasi bağına oluşturmaktadır².

Türk anayasa hukukunda ilk kez 1924 Anayasası'nda³ vatandaşlık kavramına yer verilmiştir. İlgili hüküm “*Türkiye’de din ve ırk ayırd edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese “Türk” denir*” şeklinde düzenlenmekteydi (m. 88). Ardından 1961 Anayasası'nda⁴ “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür*” şeklinde bir düzenleme yer almış (m. 54) ve 1982 Anayasası'nda aynı esas tekrar edilmiştir (m. 66). Bu hükme paralel olarak Türk vatandaşlığı, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda⁵ (TVK) “*Türk vatandaşı: Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişiyi ifade eder*” şeklinde düzenlenmiştir (m.1/ç). Görüldüğü gibi bu hükümlerde herhangi bir etnik köken ayrımı yapılmaksızın Türk vatandaşlığının Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olma kriteri üzerine inşa edildiği açıktır.

Türk vatandaşlığı iki şekilde kazanılabilmektedir. Bunlardan ilki doğumla (aslen) kazanma iken ikincisi sonradan (mükteseben) kazanmadır. Türk vatandaşlığının doğumla kazanılması kendi içinde ikiye ayrılarak soybağı (kan) esaslı veya doğum yeri (toprak esaslı) ile kazanmayı kapsamaktadır (TVK m. 6). Sonradan kazanılan Türk vatandaşlığı ise yetkili makam kararıyla, evlat edinilmeyle veya seçme hakkının kullanılması yollarıyla gerçekleşmektedir. Sonradan Türk vatandaşlığının kazanma yollarından biri olan yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması ise kendi içinde:

- a. Olağan yolla (adi telsik- TVK m. 11)
- b. İstisnai yolla (istisnai telsik- TVK m. 12)
- c. Yeniden
 - aa. İkamet şartı aranmaksızın (TVK m. 13)

1 Arzu, Alibaba, *Vatandaşlık Hakkı ve Vatandaşlığın Kazanılmasında ve Kaybında İnsan Hakları*, (Turhan 2021), 3; Vahit, Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (Güncellenmiş 14. edn, Savaş 2017) 5; Gülin Güngör, *Tâbiyet Hukuku, Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler*, (9. edn, Yetkin 2021) 1; Turgut Turhan and Feriha Bilge Tanrıbilir, *Vatandaşlık Hukuku Ders Notları*, (Yetkin 2010) 21.

2 Alibaba (n 1) 4; Turhan and Tanrıbilir (n 1) 21.

3 1924 Anayasası, Kanun Numarası: 491, Kabul Tarihi: 20.04.1340 (1924), RG 24.05.1924/71.

4 1961 Anayasası, Kanun Numarası: 334, Kabul Tarihi: 09.07.1961, RG 20.07.1961/10859.

5 Türk Vatandaşlığı Kanunu, Kanun Numarası: 5901, Kabul Tarihi: 29.05.2009, RG 12.06.2009/27256.

bb. İkamet şartı aranarak (TVK m.14)

cc. TVK m. 43 hükmü uyarınca

d. Evlenme yoluyla (TVK m.16) olmak üzere alt başlıklarda toplanmaktadır.

Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen kişinin öncelikle bu yönde bir talebinin (iradesinin) olması gerekmektedir. Ardından kazanma türüne göre gerekli koşulların sağlanıp sağlanmadığının incelenmesi aşamasına geçilebilmektedir.

“(1) Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinde; a) Aile birliği içinde yaşama, b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama, şartları aranır. (2) Başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi hâlinde birinci fıkranın (a) bendindeki şart aranmaz. (3) Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi hâlinde evlenmede iyi niyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler” (TVK m. 16). Düzenlemeden anlaşılacağı üzere sadece Türk vatandaşı ile evlenmiş olmak, vatandaşlığın kazanılması için yeterli değildir. Hatta bu evlilik sebebiyle yabancı kişi vatansız duruma düşmüş olsa dahi vatandaşlık kazanamayacaktır⁶.

Kanunda sayılan şartları sağlayan bir yabancı evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmak için başvuru yapabilir. Ancak Kanun’daki şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak⁷ bir hak sağlamaz (TVK m. 10/1).

Hukuk devleti ilkesinin gereklerinden biri kanunilik (idarenin kanuniliği) ilkesi olmakla birlikte idarenin eylem ve işlemlerinin tüm ayrıntılarının her zaman kanunla düzenlenmesi mümkün değildir. İdareye tanınan takdir yetkisinin gerekliliği bir Danıştay kararında⁸ “... idare hukuku kuralları, kamu görevlerinin değişen gereklerine ve özelliklerine uymak zorunda bulunduğundan, idarelerin bütün faaliyetleri evelden konulmuş esaslara bağlanmak suretiyle düzenlenemezler. Nitekim çok defa idarelerin ne zaman, nerde, nasıl, ne şekilde işlem tesis edeceklerinin önceden düzenlenmiş kurallarda saptanmasına imkân yoktur. Bu itibarla kamu hizmetlerini düzenleyen hukuk kurallarının, bu hizmetlerin bütün ayrıntıları ile gereği gibi düzenlemesi mümkün

6 Bu durum doktrinde eleştirilmiş ve Türk vatandaşı biriyle evlenmesi sebebiyle vatansız duruma düşen kimseler için en azından daha kısa bir süre öngörülmesi gerektiği, Kanun’un bu hâliyle de bu durumdaki kişilerin TVK m. 12/1-c kapsamında vatandaşlığa alınması zaruri görülenler olarak istisnai yoldan Türk vatandaşlığını kazanabileceği ifade edilmiştir: Güngör (n 1) 138. 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda evlenmekle eski vatandaşlığını kaybeden bir kimsenin kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanacağı düzenlenmekteydi (m.5). Madde 2003 yılında değişikliğe uğramış olsa da bu esas korunmuştu.

7 Kanun’da kullanılan “mutlak hak” ifadesi doktrinde eleştirilmiştir: Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (25. edn, Filiz 2018) 77.

8 Danıştay 5. D. T. 26.03.1970, E. 1969/4331, K. 1970/1004. Karar için bkz. Cemil Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısız Denetimi*, (3. edn, Ön İki Levha 2021)13.

olmayan hâllerde idarelere, hukuk kuralları içinde bir hareket serbestisi tanınması zorunludur...” şeklinde belirtilmiştir. Ancak idareye tanınan takdir yetkisinin idarenin keyfi uygulamasına izin verildiği anlamına gelmesi elbette ki mümkün değildir.

Türk vatandaşlık hukukunda yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanımı konusunda idareye verilen takdir yetkisi, Türk vatandaşlığına alınma bakımından şartları sağlayan bir yabancı için Türk vatandaşlığına alınıp alınmaması noktasında hareket serbestisi sağlamaktadır. Ancak hüküm şartların sağlanıp sağlanmadığı noktasında idarenin takdir yetkisine ilişkin bir düzenleme getirmemektedir. Özellikle yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığına alınmada aranan bir şart olan “millî güvenlik ve/veya kamu düzeni”⁹ kriterinin idareye takdir yetkisi verip vermediği vatandaşlık hukukunda son dönemlerde en çok tartışılan konulardan birini oluşturmaktadır. İdareye TVK m. 10 kapsamında tanınan takdir yetkisinin nasıl kullanılacağı gerektiği, sınırları ve yargısal denetimi gibi sorunların ise genel idare hukuku ilkeleri çerçevesinde çözümlenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada öncelikle idarenin takdir yetkisi kavramı hakkında bilgi verilerek bu yetkinin hangi durumlarda ortaya çıkabileceği, sınırları ve takdir yetkisinin yargısal denetimi konuları üzerinde durulacaktır. TVK m. 10 hükmünde idareye verilen takdir yetkisi, idari işlemin konu unsurunda tanınan takdir yetkisidir. Bu nedenle bu husus çalışmada açıklanmaktadır. Ayrıca özellikle idari işlemin sebep unsurunda kullanılan belirsiz hukuki kavramların idareye takdir yetkisi verip vermediği konuları açıklanırken belirsiz hukuki kavramların doğum yeri olan Alman hukukundaki görüşlerden ve bu görüşlerin Türk hukukuna yansımalarından da bahsedilecektir. Zira TVK m. 16/1-c’de yer alan ve belirsiz hukuki kavramlardan olan “millî güvenlik ve kamu düzeni” kıstası bu hususun açıklanmasını zorunlu kılmıştır. Çalışmada bu açıklamaların ardından evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının şartları ele alınacaktır. TVK m. 10 kapsamında idarenin takdir yetkisi konusu ise çalışmanın ilk kısmında yer alan idarenin takdir yetkisine ilişkin bilgilerle birlikte değerlendirilerek açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca TVK m. 16 kapsamında aranan şartlar bakımından idarenin takdir yetkisi olup olmadığı konularına yer verilecektir. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının yanı sıra son yıllarda özellikle Avrupa ülkelerinde sıklıkla görülen evlilik benzeri yaşam modellerinin Türk vatandaşlığının kazanılmasında etkili olup olmayacağına da yer verilecektir. Bunun yanı sıra evliliğin butlanında iyi niyetin tespiti bakımından İçişleri Bakanlığı’nın takdir yetkisi olup olmadığı bu çalışmada incelenen bir diğer meseledir. Tüm bu konular incelenirken doktrindeki görüşlerden ve yargı kararlarından yararlanılarak farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılacaktır.

9 Bu kriter yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında genel yolla, istisnai yolla ve evlenme yoluyla kazanımda birlikte aranmaktadır. Türk vatandaşlığının yeniden kazanılmasında ise sadece millî güvenlik bakımından engel teşkil edecek bir hâli olmama şartı aranmaktadır.

I. İdarenin Takdir Yetkisi

A. Genel Bilgi

İdarenin kamu gücünü kullanmak suretiyle yaptığı ve hukuki sonuç elde etmeyi amaçlayan tek taraflı irade açıklamasına idari işlem denilmektedir¹⁰. İdare, idari işlemlerinde bazen bağlı yetkisini kullanırken bazen takdir yetkisini kullanmaktadır.

Kanun idarenin belirli bir durumda belirli bir karar almasını emrediyorsa bağlı yetki söz konusudur¹¹. Bir başka ifadeyle, bir idari işlemin unsurlarının hukuk kuralları tarafından önceden belirlenerek, idareye belli bir yönde hareket serbestisi tanınmamışsa veya idarenin belirli bir tasarrufta bulunması kesin bir şekilde emredilmişse bağlı yetkiden bahsedilmektedir¹².

Mevzuatta her türlü detayın gösterilmesi mümkün değildir. Ayrıca zamanla idarenin karşılaştığı sorunlarda artış yaşanabilmekte veya kamu hizmetlerinin değişen nitelikleri ile karşılaşılmaktadır. Bu gibi durumlar idareye takdir yetkisinin tanınmasını zorunlu kılmaktadır¹³. İdarenin takdir yetkisi, idarenin belli bir konuda karar alması, karar almaması veya birden fazla karar arasında tercih yapma imkânına sahip olması şeklinde tezahür etmektedir¹⁴. Doktrinde takdir yetkisinin çok geniş ya da çok dar olabileceği, bu durumu uygulama alanının belirlediği ileri sürülmektedir¹⁵.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 11.03.1980 tarihli İdari Makamlarca Takdir Yetkisi Kullanılması Hakkında Üye Devletlere Yönelik Bakanlar Komitesi'nde¹⁶ (Tavsiye Kararı) takdir yetkisi şu şekilde tanımlanmıştır: “*Takdir yetkisi terimi, alınacak kararda idari makamın yasal olarak kabul edilebilecek birkaç karar içinden en uygun bulunduğunu seçebilmesine imkân verecek şekilde idari makama bir dereceye kadar serbesti tanıyan yetki anlamındadır*”.

10 Kemal Gözler and Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, (19. edn, Ekin 2017) 265; Metin Günday, *İdare Hukuku*, (Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. edn, İmaj 2015) 121 vd. Halil Kalabalık “İdarenin Takdir Yetkisinin Sınırları ve Yargısal Denetimi” (1997) 1 (1) GÜHFD 116.

11 Gözler and Kaplan (n 10) 353. Benzer yönde, Serkan Çınarlı and Ramazan Yıldırım, *Türk İdare Hukuku Dersleri C. II* (Astana 2019) 57; İsmet Giritli, Perteve Bilgen, Tayfun Akgüner and Kahraman Berk, *İdare Hukuku*, (7. edn, Der 2015) 126; Halil Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri, C. II*, (5. edn, Seçkin 2021) 109.

12 Ramazan Çağlayan, “Türk Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi” (2003), AÜEHFD, 7 (3-4) 173.

13 Sinan Seçkin and Gül Üstün “İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gerekçe” (2015) 21 (2) MÜHF-HAD (Mehmet Akif Aydın’a Armağan) 511. Benzer yönde, Giritli, Bilgen, Akgüner and Berk (n 11) 124-125; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 99- 100.

14 Gözler and Kaplan (n 10) 355. Benzer yönde, Bahtiyar Akyılmaz, “Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi” (1998) (1) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi 25; Ali Ülkü Azrak “İdari Yargı Denetimin Sınırı Olarak İdarenin Takdir Yetkisi” (1985) 6 İHİD 22-23; Çınarlı and Yıldırım (n 11) 57; Giritli, Bilgen, Akgüner and Berk (n 11) 125; Yıldızhan Yayla, “İdarenin Takdir Yetkisi” (1964) 30 (1-2) İÜHF 202.

15 Giritli, Bilgen, Akgüner and Berk (n 11) 127.

16 Tavsiye Kararı No: R 80 (2). https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016804f22ae#globalcontainer.

Takdir yetkisi, kesin ve net bir kavram olmadığından, sınırları ve kullanım koşullarının somut olayın özellikleri dikkate alınarak belirlenmesi gerekir¹⁷. Doktrinde bireyselleştirilmiş/şahsileştirilmiş adaletin sağlanmasının ancak bu şekilde mümkün olabileceği; nitekim kanun koyucunun da takdir yetkisini serbestiden öte önüne gelen olaylarda en adil çözümün bulunması amacıyla tanıdığı belirtilmektedir¹⁸. Ayrıca idareye keyfi uygulamalara yol açacak çok geniş takdir yetkisi vermek yasama yetkisinin Türk milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğunu düzenleyen Anayasa m.7'ye aykırılık oluşturacaktır. Bu durum bir Anayasa Mahkemesi kararına da yansımıştır¹⁹.

Takdir yetkisi ile kanunilik ilkesinin (*idarenin kanuniliği ilkesi*) bağlantısına da kısaca değinmek gerekir. İdarenin kanuniliği ilkesi kaynağını Anayasa'dan almaktadır. İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzel kişiliği kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur (Anayasa m. 123). Kanunilik ilkesi, genel bir ifade ile idarenin kanunlara uyması, bir başka deyişle kanunun idarenin tüm faaliyetlerine egemen olması şeklinde tanımlanmaktadır²⁰. Kanunilik ilkesi kanuna uygun olma ve kanuna dayanma ilkelerini içermektedir²¹. Takdir yetkisinin kullanımı ise idarenin kanuniliği ilkesinden bir sapma ya da bu ilkenin bir istisnası değildir²².

B. Takdir Yetkisinin Bulunduğu Durumlar

1. Kanunun Açık Hükmü

a. Genel Bilgi

İdarenin kuruluş ve yetkilerinin kanunla düzenlenmesi Anayasal zorunluluktan ileri gelmektedir (Anayasa m. 123). Ancak idarenin belirli şart ve durumların gerçekleşmesi hâlinde belli bir karar alıp almamak veya değişik çözümler arasından birini tercih etmek konusunda bir seçim imkânı varsa takdir yetkisinin varlığı kabul edilmektedir²³. Mevzuatta zaman zaman kesin ifadeler yerine “atayabilir”, “kazanabilir”, “edilebilir”, “feshedebilir”, “atanabilir” gibi yoruma açık ve seçimlik hak tanıyan kelimelerin

17 Nilay Arat Özkaya, *Türk İdare Hukuku'nda İdarenin Hukuk Sınırları İçinde Hareket Serbestisi* (Beta 2003) 12.

18 Metin Günday, *İdarenin Takdir Yetkisi* (1982 Teksir) 12-15 (Aktaran: Arat-Özkaya (n 17) 12).

19 Anayasa Mahkemesinin T. 13.09.2000, E. 200/14, K.2000/21 sayılı kararı (RG T. 05.01.2001, RG Sayı: 24278).

20 Emre Akbulut, *Türk İdare Hukukunda Kanunî İdare İlkesi* (Beta 2013) 4 vd.; Halil Altındağ, *İdarenin Yargusal Denetiminde Kanunilik Blokunun Genişlemesi* (On iki Levha 2016) 32.

21 Altındağ (n 20) 32-34. İdarenin kanuniliği ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akbulut (n 20) 1 vd.

22 Akbulut (n 20) 336; Arat-Özkaya (n 17) 11. Benzer yönde, Altındağ (n 20) 39-40; E. Blythe Stason “The Role of Discretion in Administrative Law and Its Relationship to the Rule of Law” (1959) 9 (12) *Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul* 320.

23 Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 37. Benzer yönde, Fatih Kırışık *Kamu Yönetiminde Takdir Yetkisi Kullanımı ve Yargusal Denetimi* (Ekin 2016) 20.

kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımlar, kanunun açık hükmü ile idareye takdir yetkisi verildiği hâllerdendir²⁴.

b. İdari İşlemin Konu Unsurunda Takdir Yetkisi

İdari işlemin; yetki, şekil, sebep, konu ve maksat olmak üzere beş unsuru bulunmaktadır²⁵. Hukuki işlemlerin konusu, bu işlem neticesinde ortaya çıkacak hukuki sonuçtur²⁶. Bu durumu hukuki işlemin konusu ile sonucunun aynı olması şeklinde de ifade etmek mümkündür. Sebeye bağlı olarak bir idari işlemin yapılması öngörülmüşse, idare bu sebeple bağlı olacağından takdir yetkisi söz konusu olmayacaktır²⁷. Ancak bazı durumlarda idareye işlemin konu unsuru bakımından hareket serbestisi-takdir yetkisi- tanınmış olabilir.

İdari işlemin konu unsurundaki takdir yetkisi sebebe bağlı olarak idarenin harekete geçip geçmeyeceği veya ne yönde hareket edeceğini belirlemez. Örneğin, fakülte yönetimi, kitap verme, giyecek ve yiyecek yardımı yapma, barınma imkânı sağlama durumlarından birisini tercih etme hakkına sahipse, konu unsurunda takdir yetkisi bulunmaktadır²⁸. Yine, idari işlemin konu unsurundaki takdir yetkisi mevzuatta idareye “yapabilir” “alabilir” “verebilir” gibi ifadeler kullanılarak da tanınmış olabilir. Ancak mevzuatta bu şekilde yer alan ifadelerle idareye takdir yetkisinin verildiğinin kabulü için bu yetkinin kullanılmamasının hizmet kusuru olarak kabul edilmemesi gerekir²⁹

Belli sebeplerin gerçekleşmiş olmasına rağmen o işlemin yapılması idarenin takdirine bırakılmışsa idari işlemin konu unsurunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Bu duruma örnek olarak “*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu Kanunda belirtilen şartları taşıması hâlinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz*” (TVK m. 10) hükmü verilebilir³⁰.

İdarenin takdir yetkisine dayanarak tesis edeceği işlemler, kanunun öngördüğü hukuki sonuca yönelik olmazsa, idari işlem konu unsuru bakımından hukuka aykırı

24 Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 101; Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 36. Benzer yönde Giritli, Bilgen, Akgüner and Berk (n 11) 125-126; Gözler and Kaplan (n 10) 358.

25 İdari işlemin beş unsuru hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gözler and Kaplan (n 10) 304 vd.; Günday (n 10) 150 vd. Takdir yetkisinin idari işlemin unsurları açısından irdelenmesi konusunda bkz. Gözler and Kaplan (n 10) 355 vd.; Giritli, Bilgen, Akgüner and Berk (n 11) 131; Kalabalık “Takdir Yetkisinin Sınırı” (n 8) 176 vd.; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 104 vd.

26 Çağlayan (n 12) 179; Gözler and Kaplan (n 10) 348; Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 220. İdari işlemin konu unsurundaki sakatlık hâlleri konunun imkânsız olması, konunun kanuna aykırı olması, sebep ile konu arasındaki kanunun öngördüğü illiyet bağının yokluğu ve sebep ile konu arasında ölçsüzlük bulunması durumlarında ortaya çıkar. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gözler and Kaplan (n 10) 349 vd.

27 Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 223.

28 Çağlayan (n 12) 179.

29 Muhammed Göçgün, *İdari İşlemin Konu Unsuru*, (On İki Levha 2017) 189. Benzer yönde, Kırışık (n 23) 58.

30 Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 224; Kırışık (n 23) 57. Konu unsurunda idareye takdir yetkisi verilmişse hâkim, işlemin sebebi ile konusu arasındaki ilişkiyi değerlendiremez. Takdir yetkisinin varlığı hâlinde idare belirli bir sebebin varlığına rağmen istediği kararı alabilir: Gözler and Kaplan (n 10) 353.

kabul edilir³¹. Ayrıca Danıştay tarafından verilen bazı kararlarda kamu yararı ve hizmet gerekleri ölçütlerinin yerleşmiş içtihatlarla kabul edildiği; takdir yetkisinin kamu yararı ve hizmet gerekleri gözetilmeksizin kullanılması ihtimalinde idari işlemin sebep ve amaç unsurları bakımından hukuka aykırı olacağı belirtilmektedir³². Bu nedenle idare takdir yetkisini kamu yararı ve hizmet gereklerine uygun kullanmalıdır.

2. Belirsiz Hukuki Kavramlar

a. Genel Bilgi

İdareyi bir işlem yapmaya yönlendiren hukuki ya da fiili etkenler idari işleminin sebebini teşkil etmektedir³³. İdari işlemler kendilerinden önce var olan ve objektif esaslarla belirlenen bir sebebe dayanmalıdır. Bu sebep ölüm, hastalık, yaşlılık, doğal afet gibi maddi bir olay olabileceği gibi idarenin yapmak istediği işlemde daha önce bulunan kanun, yönetmelik gibi bir hukuki idari işlem de olabilir³⁴.

İdarenin kuruluş, işleyiş, görev ve yetkilerini düzenleyen mevzuatta idari işlemin sebebi bazen açıkça gösterilir. Bazen de bu sebep açıkça gösterilmeyip “*mili güvenlik*”, “*millî egemenlik*”, “*kamu düzeni*”, “*genel asayiş*”, “*kamu yararı*”, “*genel sağlık*”, “*genel ahlâk*”, “*uygun görülme*”, “*duruma göre*”, “*icabı hâl*” ... gibi yoruma açık belirsiz hukuki kavramlar kullanılabilir³⁵. İdari işlemin sebebini belirsiz hukuki kavramlar oluşturduğunda dahi idare, işlemin dayanağını teşkil eden olayları ortaya koymak zorundadır³⁶.

Belirsiz hukuki kavramların doğduğu ve geliştiği yer Alman hukukudur. Alman hukukunda belirsiz hukuki kavramlar ve idareye onlar aracılığıyla verilen yorum alanı ile takdir yetkisi arasında net bir ayırım çizilerek, belirsiz hukuki kavramlar konusunda idarenin takdir yetkisinin bulunmadığı kabul edilmiştir³⁷. Başka bir ifadeyle, belirsiz hukuki kavramların içeriği açısından doğru sonuç normatif olarak belirlenmiş,

31 Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 220.

32 Danıştay 5. Dairesi'nin T. 28.01.2016, E. 2016/258 sayılı; T. 14.12.2015 ve E. 2015/5857; T. 15.12.2015, E. 2015/3596. Kararlar için bkz. Göçgün, (n 29) 186. Konusu sebebe bağlı olarak açıkça gösterilmeyen idari işlemlerde, idarenin kanunun yapılmasına izin verdiği işlemlerden kamu yararı ve hizmet gereklerine en uygun olanını seçme noktasında takdir yetkisine sahip olduğu konusunda bkz. Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 225. Benzer yönde, Kırışık (n 23) 58.

33 Gözler and Kaplan (n 10) 344; Günday (n 10) 152; Ahmet Nohutçu, *İdare Hukuku*, (19. edn, Savaş 2016) 318.

34 Gözler and Kaplan (n 10) 344; Günday (n 10) 154-155; Kalabalık “Takdir Yetkisinin Sınırı” (n 8) 181; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 88.

35 Arat-Özkaya (n 17) 108; Gözler and Kaplan (n 10) 345; Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 43-44; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 89; Kırışık (n 23) 20-21.

36 Arat-Özkaya (n 17) 108.

37 Georg Nolte “General Principles of German and European Administrative Law - A Comparison in Historical Perspective” (1994) *The Modern Law Review* 197.

mahkemelere de bu konuda geniş bir ölçüde denetim yapma imkânı verilmiştir³⁸. Alman hukukundaki bu yorum tarzı Avrupa Birliği hukukunda da etkisini göstermeye başlamıştır. Tavsiye Kararı'nda takdir yetkisi hukuken kabul edilebilir seçeneklerden birini seçebilme olanağı şeklinde tanımlanmıştır. Tavsiye Kararına İlişkin Açıklayıcı Not'ta açıkça takdir yetkisinin belirsiz hukuki kavramlar için uygulanamayacağına ve idarenin her olayda bu belirsiz hukuki kavramın içeriğini objektif esaslarla belirleyeceği yer verilmiştir³⁹ (m. 12).

Belirsiz hukuki kavramlar konusunda idarenin takdir yetkisinin olup olmadığı meselesi doktrinde tartışmalıdır. Bu konuda idareye takdir yetkisi tanımayan görüşler (tek çözüm ve değerlendirme marjı/nitelendirme serbestisi) olduğu gibi idarenin takdir yetkisinin olduğunu ileri süren görüşler de bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında doktrindeki söz konusu görüşler ana hatları ile ele alınacaktır.

b. Takdir Yetkisini Kabul Etmeyen Görüşler

İdari işlemin sebep unsurunu oluşturan belirsiz hukuki kavramların idareye takdir yetkisi vermediğine ilişkin görüşler özellikle Alman hukukunda görülmekte, tek çözüm ve değerlendirme marjı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Türk hukukunda bu görüşlerin taraftarları olduğu gibi sadece belirsiz hukuki kavramlarda takdir yetkisinin olmadığını savunan görüşler de bulunmaktadır.

aa. Tek Çözüm

Alman hukukunda belirsiz hukuki kavramların yorumlanması ile takdir yetkisi arasında net bir fark kabul edilmektedir. Takdir yetkisinin kabul edilebilmesi için kanunun açık bir hükmünün olması veya bu anlamı açıkça ifade edecek bir kavramın kullanılması gerekmektedir. Böyle bir durumun olmaması hâlinde ise idarenin yapabileceği belirsiz hukuki kavramı yorumlamaktır. Bu yorum yargısal denetime tabi kabul edilir ve yargı bu durumda “tek çözüm görüşü” doğrultusunda değerlendirme yapmaktadır⁴⁰.

Alman idare hukukunda baskın görüş olarak tek çözüm görüşü savunulmaktadır. Tek çözüm görüşünün özünde, belirsiz hukuki kavramların belirli olduğu ve tek bir çözüme işaret ettiği fikri hâkimdir⁴¹. Belirsiz hukuki kavramlar konusunda hukuken

38 Franz-Joseph Peine, *Allgemeines Verwaltungsrecht* (2008) 55 (Aktaran: Dilşat Yılmaz “Alman İdare Hukuku’nda İdarenin Takdir Yetkisi ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi” (2011) 69 (1-2), İÜHF 1028. Benzer yönde, Ernst K. Pakuschert, “The Use of Discretion in German Law” (1976) (44) (94), *The University of Chicago Law Review* 98; Jürgen Schwarze *European Administrative Law*, (Sweet&Maxwell 1994) 261-262 ve 263-265 (Aktaran: Jülide Gül Erdem, “Türk ve Alman İdare Hukuku Öğretilerinde Belirsiz Hukuki Kavramlar” (2019) 10 (1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 64.

39 <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karahan/ceviriler/takdiryetkisi.htm>.

40 Erdem “Belirsiz Hukuki Kavramlar” (n 38) 64.

41 Nolte (n 37) 197; Schwarze (n 38) 274 (Aktaran: Erdem “Belirsiz Hukuki Kavramlar” (n 38) 64. Alman hukukundaki takdir yetkisi hakkında detaylı bilgi için bkz. Yılmaz (n 38) 1019-1032; Thomas Elsner, *Das Ermessen Im Lichte der Reinen Rechtslehre* (Duncker & Humblot 2011) 1 vd.

kabul edilebilecek tek bir çözüm tarzının olabileceği ve kanun koyucunun idareye arasında seçim yapabileceği birçok alternatif vermediği⁴² kabul edilmektedir.

Türk hukukunda AZRAK tarafından savunulan görüşe göre⁴³ “... İdarenin takdir kudret ve yetkisi, sanıldığı kadar geniş değildir. Bir kere, idareye takdir yetkisi veriyormuş gibi görünen pozitif hukuk hükümlerinin büyük bir kısmı, lüzum, hayati ihtiyaç, yakın tehlike, münasip ölçü, kamu güvenliği vb gibi, münferit olaylarda yorumlanarak somutlaştırılması gereken muhtevası belirsiz hukuk kavramlarını içermektedirler. Bu hâllerde de hukuken doğru sayılabilecek tek yorum tarzı bulunmak gerektiğine göre, artık kanun koyucunun idareye, aralarında seçim yapılmak üzere birçok alternatifler vermiş olduğu pek söylenemez⁴⁴”.

Bu görüşün savunucuları idarenin belirsiz hukuki kavramın içerdiği normatif çözümü bulmasını bir tespit işlemi olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle de idarenin sonuç üzerinde etkisi olamayacağını ve doğal olarak da takdir yetkisinin bulunmadığını savunmaktadırlar. Zira takdir yetkisinde idareye iradesini kullanması için bırakılan bir alan bulunmaktadır. Ancak bu alan belirsiz hukuki kavramlarda yer almamaktadır. İdarenin yapması gereken kanun koyucunun iradesini tespit ederek o doğrultuda işlem yapmaktır⁴⁵.

bb. Değerlendirme Marjı

Tek çözüm görüşüne zamanla bazı eleştiriler yöneltilmiştir. Yapılan bu eleştiriler neticesinde değerlendirme marjı/nitelendirme serbestisi görüşü doğmuştur. Değerlendirme marjı görüşü de belirsiz hukuki kavramların idareye takdir yetkisi vermediğini kabul etmektedir. Tek çözüm görüşünde olduğu gibi idarenin bu kavramlar üzerindeki değerlendirmesinin yorum olduğu ve bu yorumun yargı denetimine tabi bulunduğu kabul edilmektedir. Değerlendirme marjı görüşünün tek çözüm görüşünden ayrıldığı nokta ise idarenin kanun koyucunun iradesine uygun birden fazla değerlendirmeden birini seçebilmesinin hukuka uygun olduğunu savunmasıdır⁴⁶.

İdarenin bu noktada yapmış olduğu değerlendirme yetkisi, takdir yetkisinden farklıdır. Belli bir tasarrufun yapılması, belirsiz hukuki kavramla nitelendirilen bir şarta bağlanmışsa, idare bu kavramla meydana gelen davranış koşulunun varlığını tespit edecektir. Ardından da öngörülmüş o tek tasarrufu yapacaktır. Ancak belirsiz hukuki kavramın yorumlanmasının akabinde yapılacaklar konusunda idareye seçenек

42 Ali Ülkü Azrak, “Yargı ve İdare- İki Fonksiyonun Karşılaştırılması Üzerine Bir Teorik Deneme” (1969) 34 (1-4) İÜHFİM 146. Benzer yönde Arat-Özkaya (n 17) 110.

43 Azrak “Yargı ve İdare” (n 42) 129-155; Azrak “Takdir Yetkisi” (n 14) 24.

44 Azrak “Yargı ve İdare” (n 42) 146.

45 Erdem “Belirsiz Hukuki Kavramlar” (n 38) 65-66.

46 Steffen Deterbeck, Allgemeines Verwaltungsrecht mit Verwaltungsverfahrenrecht (München 2009) 120-121 (Aktaran: Yılmaz (n 38) 1027; Erdem “Belirsiz Hukuki Kavramlar” (n 38) 66.

tanınsa dahi idareye takdir yetkisini normun sonuç kısmı (konu unsuru) vermektedir. Bu noktada idareye takdir yetkisini veren belirsiz hukuki kavramlar değildir⁴⁷.

Türk hukukunda değerlendirme marjı görüşü açıkça GÖZLER/KAPLAN tarafından savunulmaktadır. Yazarlara göre idari işlemin sebep unsurunda takdir yetkisi olmaz. Bu tip belirsiz hukuki kavramların yorumlanmasında idarenin az ya da çok sahip olduğu değerlendirme yetkisine takdir yetkisi denilmemelidir. Burada kullanılacak kavram “değerlendirme marjı”dır. Değerlendirme marjında idare, idari işlemin sebep unsurunu oluşturan belirsiz hukuki kavramı yorumlar ve sebebin bu belirsiz hukuki kavram açısından nitelendirmesini yapar. Değerlendirme marjı bu nedenle işlemin hukukiliği ile ilgilidir ve idari yargı organlarının yargısal denetimi mümkündür. Hâlbuki takdir yetkisinde yargısal denetim mümkün değildir. Zira bu konu idari işlemin yerindeliliği ile ilgilidir⁴⁸. Yazarlar değerlendirme marjı ve takdir yetkisi arasında dört fark bulunduğuna işaret etmişlerdir. Buna göre iki kavram arasındaki ilk fark yargı denetimi noktasındadır. Zira değerlendirme marjı idari yargı organlarının denetimine tabi iken takdir yetkisi yargısal denetime tabi değildir. İkinci fark değerlendirme marjının idari işlemin sebep unsurunda, takdir yetkisinin ise idari işlemin konu unsurunda ortaya çıkmasıdır. Üçüncü fark ise değerlendirme marjı idari işlemin hukukiliği ile ilgiliyken, takdir yetkisi yerindeliliği ilgili bir sorundur. Son olarak dördüncü fark ise değerlendirme marjında idare yorum ve hukuki tavsif faaliyetinde bulunmaktadır. Hâlbuki takdir yetkisinde idare seçim yapmaktadır⁴⁹.

İdare sebep unsurunu bu tür belirsiz hukuki kavramlarla (soyut bir şekilde) belirlemiş olsa dahi sebep olarak belirli somut olay ve durumlara dayanmak zorundadır. Ayrıca idarenin dayanağını teşkil eden somut olay ve durum kanunun öngördüğü genel kavramın kapsamına dahil edilebilir nitelikte olmalıdır. Bu sayede mahkeme söz konusu işlemi denetleyebilir. Bu iki durumun aksine bir hareket hâlinde o idari işlem sebep unsuru bakımından hukuka aykırıdır. Örneğin idare, bir işlemi millî güvenlik sebebiyle yaptığını belirtirken ilgili kişinin bu açıdan sakınca teşkil eden fiilini göstermezse ya da idare ilgili kişinin bazı fiillerini göstermekle birlikte bu fiillerin “millî güvenlik” kavramı ile ilgili yoksa söz konusu idari işlemin sebebi hukuka aykırı olmaktadır⁵⁰.

47 Erdem “Belirsiz Hukuki Kavramlar” (n 38) 66.

48 Gözler and Kaplan (n 10) 356-358. Belirsiz hukuki kavramların idareye takdir yetkisi vermediğini kabul eden bazı yazarlar açıkça ifade etmese de değerlendirme marjı/nitelendirme serbestisine yakın bir görüşe sahip oldukları sonucunu çıkarmak mümkündür: Sait Güran “İdari Lüzum Sebebiyle Memurun Tahvili ve Mütafi Addı” (1963) 29 (1-2) 167-168; Mukbil Özyörük, *İdare Hukuku Dersleri* (1972-1973 Teksir) 213-214. Özyörük, değerlendirme marjı görüşünü savunduğunu doğrudan ifade etmese de yapmış olduğu açıklamalardan bu görüşe yakın olduğu sonucu çıkarılabilir. Yazar, sebep unsurunda takdir yetkisinin “açık-seçik” biçimde ya da “belirsiz hukuki kavramlarla” olmak üzere iki şekilde görülebileceğini ifade ettikten sonra; idari amirin olaya ve duruma göre belirsiz hukuki kavramı belirli hâle getirip tasarrufuna istinad ettireceğini; belirsiz hukuki kavramların idareye verdiği yetki için “takdir yetkisi” ifadesini kullanmış olmakla birlikte, akabinde takdir yetkisini kullanmak için “belirli” hâle getirilmesi gereken belirsiz hukuki kavramların, amir tarafından yapılamaması hâlinde yargı tarafından belirleneceğini; idarenin belirlemesinin zamana ve mekâna uyumluluğunun idare mahkemesince denetleneceğini açıkça belirtmiştir: Özyörük (n 48) (Aktaran: Jülide Gül Erdem, *Danıştay Kararları Işığında İdarenin Takdir Yetkisi Kavramı* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi 2013) 258.

49 Gözler and Kaplan (n 10) 356-358.

50 Gözler and Kaplan (n 10) 345-346. Benzer yönde, Günday (n 10) 155-156. Ancak Günday, idarenin dayandığı ve işlemine sebep olarak gösterdiği maddi olayın belirsiz hukuki kavrama atlanıp atlanamayacağı objektif şekilde belirlenemeyip, bu konuda kuşku olması hâlinde idarenin takdir yetkisinin olduğunu belirtmektedir: Günday (n 10) 156.

Tek çözüm görüşü ve değerlendirme marjı görüşü arasında belirsiz hukuki kavramların somut olaya uygulanırken idarenin ne kadar serbest olduğu noktasında bir fark bulunmaktadır. Değerlendirme marjı görüşünde olayların çeşitli biçimlerde nitelendirilmesinin kanun koyucunun iradesine aynı oranda uygun olabileceği, bir başka ifadeyle bu durumlarda idarenin yorumlardan birini seçmesinin yasaya uygun olduğu kabul edilmektedir. Ancak tek çözüm görüşünde ise sadece tek bir yorumun kabul edilebileceği fikri hâkimdir⁵¹.

Bu görüşün savunucuları belirsiz hukuki kavramları kendi içinde ikiye ayırmaktadır. Örneğin “gece”, “gün doğumu”, “mahalli âdetler” gibi kavramlar belirli bir yer ve zamanda objektif olarak belirlenebilecek kavramlardır ve tek bir çözümü öngörürler. Bu gibi kavramlarda idarenin değerlendirme/nitelendirme serbestisi bulunmamaktadır. Ancak bazı kavramlar ise “önemli neden”, “kamu düzeni”, “hizmet gereği” gibi (tip kavramlar) belli çıkarlar, değerler ya da olayların alanını işaret eder. Buna karşın bu kavramlar yer ve zaman bakımından kesin olarak belirlenemezler. Ancak bu tip kavramlar çeşitli ama birbirine benzeyen bir o kadar da hangi münferit olayları kapsadıkları tam olarak tespit edilemeyen kavramlardır. Bu nedenle bu kavramların idareye belirli sınırlar içinde kalmak kaydıyla değerlendirme serbestisi verdikleri kabul edilmektedir⁵².

cc. Diğerleri

Türk hukukunda tek çözüm ve değerlendirme marjı görüşlerini benimseyen görüşler olduğu gibi belirsiz hukuki kavramlar konusunda sadece idarenin takdir yetkisinin bulunmadığını söylemekle yetinen görüşler de mevcuttur.

Bir görüşe göre belirsiz hukuki kavramların kullanması hâlinde takdir yetkisinin ya da bağlı yetkinin bulunması, belirsiz hukuki kavramın nasıl bir anlam kazandığına göre değişkenlik göstermektedir. Şayet kanunda yer alan belirsiz hukuki kavramın yorumu toplumda geçerli olan genel anlayışa veya objektif bir değer yargısına dayanıyorsa idarenin takdir yetkisinin bulunmadığı, bağlı yetkisinin olduğu kabul edilmektedir⁵³. Ancak bu belirsiz hukuki kavramlar idarenin anlayışını ifade ediyorsa takdir yetkisi bulunmaktadır. İdare, bu belirsiz hukuki kavramları kamu yararı ve kamu hizmeti gerekleri doğrultusunda yorumlamak zorundadır⁵⁴.

51 Erdem, *Takdir Yetkisi* (n 48) 241.

52 Mahendra P. Singh *German Administrative Law in Common Law Perspective*, (2. edn, Heidelberg 2001) 177 (Aktaran: Erdem “Belirsiz Hukuki Kavramlar” (n 38) 67; Erdem *Takdir Yetkisi* (n 48) 243-244. Benzer yönde, Arat-Özkaya (n 17) 111; Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 45.

53 Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 102 vd.; Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 47; Seçkin and Üstün (n 13) 513. Benzer yönde, Çağlayan (n 12) 178; Kırışık (n 23) 21. Ancak belirsiz hukuki kavramın toplum tarafından genel kabul gören bir anlayışa sahip olup olmadığının belirlenmesinin güçlük yaratacağı belirtilmektedir: Seçkin and Üstün (n 13) 514.

54 Seçkin and Üstün (n 13) 514.

Bir başka görüşe göre ise belirsiz hukuki kavramlar konusunda idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle de her belirsiz hukuki kavram açısından idarenin yapacağı değerlendirme yargısal denetime açıktır⁵⁵.

c. Takdir Yetkisini Kabul Eden Görüşler

Belirsiz hukuki kavramlar bakımından idarenin takdir yetkisinin olduğunu kabul eden görüşler genel olarak bu kavramların herkes tarafından kabul edilen tek bir yorum şeklinin bulunmadığını ileri sürmektedir. Bu görüşün savunucuları kavramların belirsizliklerinin onları normatif olmaktan alıkoyacağını, somut olaylar için doğrudan doğruya hüküm doğuramayacakları için çeşitli değerler ve sosyal çıkarlar arasında seçim yapılmasının zorunlu olduğunu ve yapılan yorumların öznel olacağını kabul etmekte ve böylelikle de belirsiz hukuki kavramlarda idarenin takdir yetkisinin olduğunu vurgulamaktadır⁵⁶. NOHUTÇU ise belirsiz hukuki kavramlar konusunda idarenin sınırlı bir takdir yetkisi bulunduğunu belirtmekle yetinmiştir⁵⁷.

3. Teknik Takdir

Türk hukukunda değerlendirme hâlleri olarak da ifade edilen teknik takdir, idarenin teknik bilgi ve uzmanlığa ihtiyaç duyduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Şayet idare değerlendirmesini objektif genel anlayışa göre yapıyorsa takdir yetkisinin olmadığı, değerlendirmeyi subjektif şekilde yapacaksa takdir yetkisinin bulunduğu sonucuna varılacaktır⁵⁸. Örneğin malulen emekli olacak bir memur hakkında görevinin sürdürülebilir olup olmadığına dair düzenlenen sağlık raporu gibi işlemler genel değerlendirme niteliğinde kabul edilmektedir. Bu durumda idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır. Buna karşın müzik eserlerinin değerlendirilmesinde idaresinin takdir yetkisinin olacağı kabul edilmektedir⁵⁹.

4. İzin Hâlleri

Kolluk işlemlerinde söz konusu olan izin, idarenin bireylerin faaliyetlerini önceden denetlemesi ve gerektiğinde de engellemesi amacıyla düzenlenmiştir. Bu durumda idare daha önceden yapacağı denetleme sonucunda bir faaliyete izin verip vermeme konusunda takdir yetkisine sahip olmaktadır⁶⁰. Doktrinde seyahat özgürlüğünün Anayasa ile teminat altına alınmış bir hak olmasına rağmen (m. 23) yurt dışına

55 Sıddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları* Cilt I (3.edn, İsmail Akgün Matbaası 1966) 297-298.

56 Erdem "Belirsiz Hukuki Kavramlar" (n 38) 67. Benzer yönde, Erdem *Takdir Yetkisi* (n 48) 260-261; Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 46-47.

57 Nohutçu (n 33) 319.

58 Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 53-54. Benzer yönde, Çağlayan (n 12) 179; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 103-104; Kırışık (n 23) 22; Seçkin and Üstün (n 13) 514 vd. Takdir yetkisinin varlığı açısından görüş ayrılıkları bulunmaktadır: Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 104.

59 Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 54 ve 64.

60 Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 65 vd.

çıkarken alınması zorunlu olan pasaportun kolluk alanında verilen bir izin olduğu belirtilmektedir⁶¹.

C. Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi

İdareye kamu hizmetlerinin yürütülmesinde takdir yetkisi tanınması bir zorunluluktur. Ancak idarenin bu görevini yerine getirirken her zaman en iyi çözüm yolunu bulacağı ve hukuk kurallarının sınırları içinde kalacağını söylemek mümkün görülmemektedir. İdareye verilen takdir yetkisinin keyfî kullanımını önlemek ve yönetilenlerin haklarını korumak açısından takdir yetkisinin yargısal denetimi hukuk devletinin gereği olarak ortaya çıkmaktadır⁶².

Bağımsız yargı organları tarafından yapılan yargısal denetim, idarenin hukuka bağlı kalmasını sağlamakta ve bu durum hukuk devletinin bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayasa’da “(1) İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır”... (4) Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez” şeklinde bir hüküm yer almaktadır (m. 125 (1-4)). Benzer bir düzenlemeye İdari Yargılama Usul Kanunu’nda (İYUK)⁶³ da yer verilmiştir (m.2/2). Bu düzenlemelerde idari işlemin hukuka uygunluk denetiminde, “idari işlem ve eylem niteliğinde” veya “takdir yetkisini kaldıracak biçimde” yargı kararı verilemeyeceği ile “yerindelik denetimi” yasağı öne çıkmaktadır⁶⁴.

İdarenin takdir yetkisini kullanması, idarenin hukuka bağlılığının bir istisnası ya da sınırı değildir. İdare, takdir yetkisini iyi niyetle ve ölçülü bir şekilde kullanmalıdır. İdare bu yetkisini amacı dışında kullanırsa yetkisini kötüye kullanmış olacaktır. Bu durumda idari yargı organlarının, idarenin takdir yetkisine dayanarak tesis ettiği işlemleri keyfiliği önlemek ve bireylerin haklarını koruyabilmek için denetlemesi gerekmektedir⁶⁵. Hâkim takdir yetkisinin kullanıldığı durum ve koşulları, sınırlarının aşılıp aşılmadığını, kullanılma şeklini, takdir yetkisinin kullanılmasındaki amacı her zaman denetleyebilmektedir⁶⁶.

İdarenin takdir yetkisi kamu hizmetlerinin iyi, verimli, zamanında, hizmetin gereklerine uygun bir şekilde kullanılmasına hizmet etmektedir. İdare için son derece önemli olan takdir yetkisinin yargı yoluyla denetlenmesinin de bazı kurallara tabi

61 Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 66.

62 Kırışik (n 23) 37.

63 İdari Yargılama Usul Kanunu, Kanun Numarası: 2577, Kabul Tarihi: 06.01.1982, RG 20.01.1983/17580.

64 Seçkin and Üstün (n 13) 516.

65 Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 120.

66 Azrak “Yargı ve İdare” (n 42) 146.

olmaması takdir yetkisinin yok edilmesine sebebiyet verebilir. Nasıl ki idarenin takdir yetkisi keyfî uygulamalar yapılmasını önlemek için sınırlandırılıyorsa yargısal denetiminin de sınırlarının olması önemli ve zorunludur⁶⁷.

1. Hukuka Uygunluk Denetimi ile Sınırlı Olmak

İdari yargıda hâkimin takdir yetkisinin denetlenmesi hukuka uygunluk denetimi ile sınırlıdır. Hukuka uygunluk denetimi, idari işlemin genel bir ifadeyle mevzuata, içtihatlarla, süreklilik arz eden idari uygulamalara uygun olup olmadığının denetlenmesi anlamındadır⁶⁸.

Hukuk devletinde tüm devlet faaliyetleri hukuk kurallarına uygun olmalı ve yönetilenlere hukuk güveni sağlanmalıdır. İdarenin de bu noktada hukuka uygun davranması idare hukukunun temel ilkeleri arasında yer almaktadır⁶⁹. Takdir yetkisi, objektif (nesnel) ölçüler içinde yasal amaca ve kamu hizmeti gereklerine uygun şekilde kullanılmalıdır⁷⁰.

Hukuka uygun davranmak anayasal kurallara uymak üst başlığında sosyal devlet, aile birliğinin korunması, eşitlik, idarenin bütünlüğü, savunma hakkı, ölçülülük⁷¹, çevrenin korunması, düşünce ve kanaat hürriyeti gibi bazı temel ilkelere uygun davranılmasını kapsar. Ayrıca idari işlemin kamu yararı ve hizmet gereklerine uygun olması da gerekir⁷². Son olarak idarenin takdir yetkisinin hukuka uygun olabilmesi için kararın gerekçeli olması gerektiği de açıktır⁷³. Hukuka uygunluk denetimi idari işlemin sadece yazılı hukuk kaynaklarına uygun olması ile sınırlı değildir. Bunun yanında idari işlem, yazılı olmayan hukuk kurallarına, adalet, hakkaniyet, eşitlik gibi hukukun genel prensiplerine ve yargı içtihatlarına da uygun olmalıdır⁷⁴.

Tavsiye Kararı'nda takdir yetkisini kullanan idarenin bu yetkisini verilen amacın dışında kullanmaması, nesnel ve tarafsız olması, hakkaniyete uymayan ayrımcılıktan kaçınarak kanun önünde eşitlik ilkesini gözetmesi, verilen karardan olumsuz etkilenebilecek kişilerin hak, özgürlük ve menfaatleri ile güdülen amaç arasında uygun bir denge gözetmesi, makul süre içinde kararını vermesi ve tüm idari ilkeleri olayın

67 Kırışık (n 23) 60.

68 Hulusi Alphan Dinçkol, "İdari Yargı'da Hâkimin Takdir Yetkisinin Denetlenmesi" (2013) 19 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan 1572.

69 Kalabalık "Takdir Yetkisinin Sınırı" (n 10) 113. Benzer yönde, Seçkin and Üstün (n 13) 5.

70 Azrak "Takdir Yetkisi" (n 14) 20.

71 İdarenin takdir yetkisinde ölçülülük ilkesinin uygulanması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Jülide Gül Erdem, Ölçülülük İlkesinin İdarenin Takdir Yetkisinin Kullanımındaki Yeri" (2013) 62 (4) AÜHFD 971-1005.

72 Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 157 vd. Benzer yönde, Akbulut (n 20) 344 vd.; Akyılmaz (n 15) 34 vd.; Arat-Özkaya (n 17) 39 vd.; Nohutçu (n 33) 320; Seçkin and Üstün (n 13) 516.

73 Kalabalık "Takdir Yetkisinin Sınırı" (n 10) 172 vd. Gerekçe, işlemin sebebinin işlem metninde gösterilmesidir. İdari işlemin belirli bir sebebe dayanması zorunlu iken işlem metninde bu sebebin gösterilmesine ya da açıklanmasına dair genel bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ancak İYUK m. 20 gereği mahkeme, yargılama aşamasında idareden işlemin sebebinin göstermesini isteyebilmektedir: Seçkin and Üstün (n 13) 525 ve 528.

74 Kırışık (n 23) 62.

özel koşullarını dikkate alarak tutarlı bir şekilde uygulaması gerektiği belirtilmektedir (m.2).

2. Yerindelik Denetimi Yasağı

Mahkemelerin idarenin takdir yetkisini nereye kadar denetleyebileceği idare hukukunun klasik ve zorlu bir problemidir. İdarenin takdir yetkisinin yargı yolu ile denetimi yapılırken idari işlem ve eylemlerin hukukiliği üzerinde durulmaktadır. Yerindelik denetimi ise yargı denetiminin dışında kalmaktadır (Anayasa m. 125/4 ve İYUK m.2/2).

Yerindelik, bir idari işlem ya da eylemin yapılmasında mekân, zaman, durum ve şartların hâline göre idari ihtiyaçlar uyarınca davranmak şeklinde tanımlanabilmektedir⁷⁵. Yerindelik, kamu hizmeti gereklerinin idare tarafından takdir yetkisi içinde değerlendirilmesidir⁷⁶.

Yerindelik, takdir yetkisinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Aynı zamanda hukuka uygunluk denetiminin sınırını belirlemektedir⁷⁷. İdarenin birden fazla seçenek arasından birini seçme durumunda olduğu hâllerde yargı organının denetim sınırı, tercih edilen seçeneğin hukuka uygun olup olmadığı noktasındadır. İdare bu seçeneklerden birini tercih etmeye zorlanamamaktadır. İdare “seçmeme” tasarrufunu sebebi ile ortaya koymuşsa artık hukukilik denetimi dışında kalmış olmaktadır⁷⁸.

Doktrinde takdir yetkisinin yapılan idari işlemlerden bağımsız ve işlemin konusunu oluşturan olayda bir kez kullanılmakla tükenen bir yetki olduğu; oysa yerindeliğin, yapılan idari işlemin ortaya çıkardığı, az çok süreklilik arz eden bir durumu belirttiği; bu durumun idari işlemin yarattığı sonucun, kamu hizmetinin gereklerine uygun düşmesinden ibaret olduğu; takdir yetkisinin uygulanacak hukuk normunun çerçevesi içinde idarenin serbest karar verme alanını oluştururken, yerindeliğin ise bu serbest karar verme alanı içerisinde kalınarak verilen kararın konusunu oluşturduğu ve bu açıdan yargı denetiminin dışında kalan, gerçekte takdir yetkisinin ilişkin olduğu norm alanı olduğu belirtilmektedir⁷⁹.

Bağlı yetkide idarenin hukuk kurallarına uygun davranıp davranmadığı her zaman yargısal denetime açıktır⁸⁰. Ancak idarenin takdir yetkisinin yargısal denetiminin sınırı konusunda doktrinde görüş ayrılığı bulunmaktadır. Nitekim konuya ilişkin bir görüş, idarenin takdir yetkisinin yargısal denetime tabi olduğunu ve kanun yolları da dahil

75 Seçkin and Üstün (n 13) 518. Benzer yönde, Arat-Özkaya (n 17) 22; Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 175.

76 Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 101; Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 179.

77 Seçkin and Üstün (n 13) 518.

78 Arat-Özkaya (n 17) 38.

79 Azrak “Takdir Yetkisi” (n 14) 27; Dinçkol (n 68) 1575.

80 Giritli, Bilgen, Akgüner and Berk (n 11) 126-127; Gözler and Kaplan (n 10) 357. Benzer yönde, Günday (n 10) 46 vd.

olmak üzere her süreçte yargısal denetimin mümkün olduğunu belirtmektedir⁸¹. Bu görüş bazı Danıştay kararları ile desteklenerek takdir yetkisinin kullanılmasının söz konusu olduğu işlemlere yönelik yargı yoluna başvurulabileceği ve bu durumun gerek öğretisi gerek uygulamada kabul edildiğini ileri sürmektedir. Anayasa'nın herhangi bir ayırım yapmaksızın idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunu açık tutması (m. 125) ve takdir yetkisinin kullanıldığı işlemleri diğer işlemlerden ayırmaması görüşün dayanağını oluşturmaktadır⁸². Bu görüş uyarınca, idarenin takdir yetkisine dayanılarak yapılan işlemler üzerinde iki aşamalı bir denetim bulunmaktadır. İlk aşamada idari işlemin dayandığı maddi ve hukuki olayların gerçeğe uygun olup olmadıkları denetlenirken, ikinci aşamada gerçekliği tespit edilen ve idari işlemin temelini teşkil eden maddi ve hukuki olayların işlemin yapılmasını gerekli kılacak niteliğe sahip olup olmadığı incelenmektedir⁸³.

Diğer görüş uyarınca ise idari yargı organları idarenin takdir yetkisini denetleyemez. Zira takdir yetkisi idari işlemin hukukiliği ile değil yerindeliği ile ilgili bir meseledir. Bir başka ifadeyle, idare takdir yetkisini kullanırken idari işlemin yerindeliğini takdir eder. İdari yargı organları ise idari işlemin hukukiliğini incelediğinden mahiyeti gereği idarenin takdir yetkisi yargı organlarınca denetlenemez. Bu durum hukuk mantığından çıkan genel bir sonuç olduğundan ayrıca bir pozitif hukuk kuralına da ihtiyaç bulunmamaktadır⁸⁴. Bu görüşe göre, idarenin takdirinin idari yargı organlarınca denetlenemeyeceği kuralının iki istisnası bulunmaktadır. Bu istisnalardan ilki, açık takdir hatası, diğeri ise ölçülülük ilkesine aykırılıktır. Açık takdir hatası, çok ağır ve apaçık takdir hatalarını ifade etmektedir. Bu tip hatalarda yapılan işlemin yanlış olduğunu anlamak için uzman olmaya dahi gerek bulunmamaktadır. Ölçülülük ilkesine aykırılık hâli ise idari işlemin sebebi ile konusu arasında açık bir oransızlık olması durumudur. İdare mevcut ve hukuka uygun bir sebebe dayansa dahi istediği her türlü tedbiri alamaz. Ancak bu iki istisna hâkimin yerindelik denetimi yapmasına sebebiyet vereceği için dar yorumlanmalıdır⁸⁵. Bu görüşe benzer olan bir diğer görüşe göre ise, idareye takdir yetkisi tanınmışsa idari yargı mercileri Anayasa m. 125/4 gereği yerindelik denetimi yapamaz. Bu durumda idari yargı mercileri, sadece idari işlemin amaç unsuru bakımından “kamu yararı ve kamu hizmeti gerekleri” açılarından yargısal denetim yapabilmektedir⁸⁶.

81 *Kaya İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 118-119. Benzer yönde, Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 107; Seçkin and Üstün (n 13) 517 vd.

82 *Kaya İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 118-119. Yazar bu duruma ilişkin bazı Danıştay kararlarını örnek göstermiştir. Söz konusu kararlar, Danıştay 10. Dairesi T. 23.10.1990, 1988/2710 E., 1990/2301 K. sayılı kararı; Danıştay 5. Dairesi'nin T. 23.10.1986, 1985/596 E. ve 1986/1084 K. sayılı kararı; *Kaya İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 120 dn, 12.

83 Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (n 11) 107.

84 Gözler and Kaplan (n 10) 362.

85 Gözler and Kaplan (n 10) 362-364. Benzer yönde, Seçkin and Üstün (n 13) 520 vd.

86 Giritli, Bilgen, Akgüner and Berk (n 11) 126-127-134.

3. Takdir Yetkisini Kaldıracak Şekilde Yargı Kararı Verilmesi Yasağı

İdari yargı hâkimi, idarenin takdir yetkisini denetlerken yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı veremeyecektir (Anayasa m. 125/4. Benzer yönde İYUK m. 2/2).

Bu yasağın, idarenin takdir yetkisinin bulunduğu durumlarda yetkili olmayan idari makamlar tarafından yapılan idari işlemler iptal edilirken de uygulanacaktır. Bir başka ifadeyle, mahkeme, idari işlemin yetkisiz idari makamlar tarafından tesis edildiği kanaatine ulaşırsa bu hususu tespit etmekle yetinecek- yetki unsuru yönünden idari işlemi iptal edecek- işin esasına girerek takdir yetkisini ortadan kaldıracı mahiyette bir karar alamayacaktır⁸⁷.

İdareye takdir yetkisi tanındığı durumlarda idarenin bu yetkisini kullanmaya zorlanamaması da bu yasağın kapsamında değerlendirilmeye müsaittir. Bir başka ifadeyle, mahkeme idareye belli bir idari işlem ya da idari karar alma emri ya da talimatı veremez⁸⁸.

II. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması

A. Aranan Şartlar

1. Ön Şartlar/ Başvuru Şartları

a. Bir Türk Vatandaşı ile En Az Üç Yıldır Evli Olma

Bir kişinin yaşadığı ülkede vatandaş olması yabancı olmasına oranla pek çok açıdan daha avantajlı bir durumdur. Zira vatandaş ile yabancı arasında bazı haklar ve bunların kullanımı bakımından farklı esaslar getirilmiştir. Zaman zaman insanların vatandaşlık kazanmak amacıyla evlendikleri görülmektedir.

Türk Medeni Kanunu'nda⁸⁹ (TMK) evliliğin mutlak butlan sebepleri sınırlı sayıda sayılmıştır (m.145). Muvazaalı evlilikler ise bu sebepler arasında değerlendirilmemiştir. Hatta bir evlilik batıl dahi sayılsa ancak hâkimin kararıyla sona ermektedir. Mutlak butlan hâlinde bile evlenme, hâkimin kararına kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurmaktadır (TMK m. 156).

87 Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 187. Yetkisiz idari makam tarafından tesis edilen işlemlerde idarenin bağlı yetkisi varsa mahkeme hem işlemi yetki unsuru yönünden iptal etmeli hem de işin esasına girerek karar vermemelidir: Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 187-188.

88 Dinçkol (n 68) 1578; Benzer yönde, Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 188 vd.

89 Türk Medeni Kanunu, Kanun Numarası: 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001, RG 08.12.2001/24607.

Muvazaalı bir evliliğe dayanarak bir kimsenin Türk vatandaşlığını kazanması istenmeyen bir durumdur. Ancak Danıştay kararlarında⁹⁰ da belirtildiği gibi idare tarafından evliliğin muvazaalı olduğuna ilişkin bir karar verilmesi ve bu değerlendirme sonucunda idari işlem tesis edilmesi mümkün değildir. Kanaatimizce kanun koyucu evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için getirdiği şartlarla (TVK m. 16/1-c hariç) bir anlamda muvazaalı evliliklerle vatandaşlık kazanımının önüne geçmeye çalışmaktadır.

Evliliğin vatandaşlık kazanmaya sebebiyet verebilmesi için yabancının öncelikle bir Türk vatandaşı ile evli olması ve bu evliliğin devam ediyor olması gerekmektedir. Bu şart müracaat makamlarınca öncelikle incelenmektedir (Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikle⁹¹ (Yönetmelik) (m. 25/1).

Türk vatandaşı eşin bu vatandaşlığını doğumla ya da sonradan kazanmış olmasının evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Yine, çift evlendiği anda bir tarafın Türk vatandaşı olma mecburiyeti de bulunmamaktadır. Şayet Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancının eşi, sonradan Türk vatandaşlığını kazanmışsa üç yıllık sürenin hesaplanmasında Türk vatandaşlığını kazanma tarihi esas alınacaktır (Yönetmelik m. 25/3).

TVK'da Türk vatandaşı ile evlenme suretiyle vatandaşlık kazanmak için sadece evli olmak yeterli görülmemiştir. Bu evliliğin en az üç yıldır devam ediyor olması gerekir. Ancak belirtmek gerekir ki bu üç yıllık sürede çiftin Türkiye'de ikamet etmesine gerek bulunmamaktadır.

Maddede herhangi bir cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Bu nedenle başvuru yapan yabancının kadın ya da erkek olması Türk vatandaşlığının kazanılması noktasında bir fark yaratmayacaktır.

b. Evliliğin Devam Ediyor Olması

Kanun koyucu evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi amacıyla başvuru yapılabilmesi için yabancının en az 3 yıldır bir Türk vatandaşı ile evli olmasını yeterli görmemekte, bu evliliğin devam ediyor olmasını aramaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın başvurunun akıbeti hakkında vereceği karar anında da bu evliliğin devam ediyor olması gerekir⁹².

90 "... Evlilik ilişkisinin geçersizliğine hükmedilmesi ancak adli yargı yerince bu konuda verilecek bir karar ile mümkün olduğundan, yargı yerlerince verilmiş bir karar olmadıkça idarece, evliliğin formalite (muvazaalı) olduğu konusunda bir değerlendirme yapılarak idari işlem tesisine hukuken olanak bulunmamaktadır..." Danıştay 10. Dairesi 05.10.2015 T, 2012/8144 E. ve 2015/4051 K. sayılı kararı, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı. (Erişim tarihi 11.01.2022). Doktrinde idarenin muvazaalı evliliklere ilişkin değerlendirme yaparak işlem meydana getirmesinin amaçlanması durumunda Kanun'da değişiklik yapılması gerektiği belirtilmektedir: Çiçek Özgür, "Muvazaalı Evlenmelerin Türk Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi" (2020) 42 TAAD 324-325.

91 Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, RG 06.04.2010/27544.

92 Rifat Erten, "Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler" (2004) 5 (19) TAAD 252.

Türk vatandaşı ile evli olan yabancının evliliği; boşanma, evliliğin feshi, gaiplik gibi bir sebeple sona ermiş ise bu kişinin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanması mümkün değildir. Evliliğin boşanma veya müracaat tarihinden önce ölüm gibi nedenlerle son bulması hâlinde bu başvuru kabul edilemeyecektir (Yönetmelik m. 25/2-b). Belirtmek gerekir ki vatandaşlık kazanımı için başvuru yapıldıktan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü konusunda Kanun’da bir istisnaya yer verilmiş ve başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü hâlinde “aile birliği içinde yaşama” şartının aranmayacağı düzenlenmiştir. Ancak Kanun “... bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir” ifadelerine yer verdiği için, başvurudan önce Türk vatandaşı eşin ölümü ile evlilik sona ermişse yabancının evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanamayacağını; buna karşın başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü ihtimalinde ise diğer şartları da sağlayan yabancının idarenin takdir yetkisi çerçevesinde Türk vatandaşlığını kazanabilme ihtimali olduğunu söylemek gerekir.

2. Asli Şartlar

Aile Birliği İçinde Yaşama

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması bakımından aranan ilk asli şart “aile birliği içinde yaşama”dır. Aile birliği içinde yaşama sürekli aynı evde yaşama şeklinde katı bir uygulamanın varlığını haklı çıkarmaz. Özellikle çalışma hayatındaki gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda evli çiftlerin kimi zaman farklı şehirlerde ve hatta farklı ülkelerde çalışması dahi gerekebilir. Kimi zamansa aynı evde yaşayamama durumu mahkûmiyet, tedavi, eğitim gibi zorunlu sebeplerden ileri gelebilir.

Bir olayda yetkili makam kendisine yapılan evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunu, Kırgız uyruklu başvuru sahibinin Türk vatandaşı ile 04/02/2009 tarihinde evlendiği, eşinin 25/03/2011 tarihinden itibaren tutuklu ve daha sonra hükümlü olarak cezaevinde bulunması nedeniyle “aile birliği içinde yaşama” şartının gerçekleşmediği gerekçesiyle reddetmiştir. İdare mahkemesi yetkili makamın kararını doğru bulurken, Danıştay davacının, eşine (Türk vatandaşının) hükümlü olarak cezaevinde bulunduğu sürede düzenli olarak maddi olarak destekte bulunduğu anlaşıldığı, ayrıca davacının eşinin ailesiyle aynı apartmanda yaşadığı hususu da göz önünde bulundurulduğunda davacının eşi ile evlilik birliğini fiilen aynı çatı altında olmasa da manevi olarak sürdürmeye devam ettiği, dolayısıyla davacı açısından bu şartın gerçekleştiği kanaatine varmıştır⁹³. Kanaatimizce Danıştay’ın bu konuda izlediği prensip yerindedir. Zira aile birliği içinde yaşamak sadece fiilen aynı çatı altında bulunma anlamına gelmemektedir.

93 Danıştay 10. Dairesi’nin T. 10.03.2021, E. 2016/13579, 2021/1030 K. sayılı kararı. www.danistay.gov.tr (Erişim tarihi 10.01.2022).

Aile birliği içinde yaşama süreklilik arz etmelidir. Başvuru sahibi başvurusunu yaptığında ve karar verilene kadar bu durumun devam etmesi gerekir. Ancak kanun koyucu Türk vatandaşı eşin ölmesi hâline ilişkin bir istisnaya yer vermiş ve başvurunun yapılmasından sonra Türk vatandaşı eşin ölmesi nedeniyle evliliğin sona ermesi durumunda bu şartı aramamıřtır⁹⁴ (TVK m. 16/2).

b. Evlilik Birliği ile Bağdaşmayacak Bir Faaliyette Bulunmama

Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama durumu bir anlamda gerçek bir evliliğin varlığı için aranmaktadır. Yönetmelik'te de fuhuş yapmak, fuhuşa aracılık etmek gibi durumlar aile birliği ile bağdaşmayacak faaliyetlere örnek olarak sayılmıştır (Yönetmelik m. 28/1-b). Somut olaya göre başka faaliyetler de bu kapsamda deđerlendirilebilir⁹⁵.

Evlilik birliği ile bağdaşmayacak faaliyette bulunmak, Türk vatandaşlığının kazanılması başvurusunun ret sebebidir. Ancak bu faaliyetin hangi anda yapılması gerektiği TVK'da ya da Yönetmelik'te düzenlenmemiştir. Elbette ki evlilik anında bu tür bir faaliyette bulunmak başvurunun reddedilmesine sebebiyet verecektir. Ancak esas mesele yabancının bu tür faaliyette evlenmeden önce bulunması ve evliyen bu tür faaliyetler içinde olmaması hâlinde nasıl hareket edilmesi gerekeceğidir. Yetkili makam, Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin başvuruda bulunan Belarus vatandaşı kadının 2007 yılında “fuhuş yaptırmak” suçundan mağdur olarak işlem gördüğü, 2009 yılında evlendiği ve bir daha bu tür eylemlere dahil olmamasına rağmen durumu TVK m. 10 uyarınca düzenlenen takdir yetkisi kapsamında değerlendirmiş ve başvuruyu reddetmiştir. Ret kararı üzerine açılan dava sonucunda idare mahkemesi yetkili makamı haklı bulmuş ve konunun TVK m. 10 kapsamında olduğuna karar vererek davanın reddine karar vermiştir. Ancak Danıştay “evlilik birliği ile bağdaşmayacak faaliyette bulunmak” şartının evlilik başladığı andan sonraki süreci kapsayabileceği ve olayda yabancı kadının evlendikten sonra bu tür bir eylemde bulunmadığının sabit olması nedeniyle konunun TVK m. 10 kapsamında olmadığına ve idare mahkemesi kararının bozulmasına oy çokluğu ile karar vermiřtir⁹⁶. Kanaatimizce Danıştay'ın bu konuda vermiş olduğu karar yerindedir. Zira Kanun'da bu şart aslında gerçek bir evliliğin olup olmadığına ilişkin belirleme yapılabilmesi amacıyla getirilmiştir. Bu

94 Doktrinde, boşanmanın Türk vatandaşı eşin kusuruna dayanması durumuna ilişkin özel bir düzenleme getirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir: Rona Aybay, Nimet Özbek and Gizem Ersen-Perçin, *Vatandaşlık Hukuku* (Siyasal 2019) 134. Ayrıca Türk vatandaşlığını kazanmak için gerekli başvurunun yapılmasından sonra çiftin şiddetli geçimsizlik sebebi ile boşanması ve çocukların velayetinin yabancı eşe verilmesi durumunda aile birliği içinde yaşama şartının gerçekleştirmediği gerekçesi ile Türk vatandaşlığına alınmamanın haklı bir sebebi olamayacağı ileri sürülmektedir: Doğan (n 1) 103. Ancak kanaatimizce TVK'da bu hususa ilişkin gerekli düzenlemeler yapılmadan idarenin bu yönde bir karar vermesi mümkün değildir.

95 Doktrinde boşanmaya sebebiyet verebilecek fiil ve davranışların bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür: Nomer (n 7) 99. Erdem, bazı hukuka ve ahlaka aykırı fiillerin bu kapsamda değerlendirilebileceğini belirtmektedir: B. Bahadır Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (7. edn, Beta 2019) 170.

96 Danıştay 10 Dairesi'nin T. 02.12.2020, E. 2016/1358, K. 2020/5616 sayılı kararı. www.danıştay.gov.tr. Benzer bir karar için bkz. Danıştay 10. Dairesi'nin T. 04.09.2020, E. 2015/3472, K. 2020/2913 sayılı kararı. www.danıştay.gov.tr (Erişim tarihleri 10.01.2022).

nedenle önemli olan kişinin evliyken nasıl hareket ettiğidir. Ayrıca idarenin takdir yetkisi, şartları sağlayan bir yabancıya vatandaşlığa alınıp alınmamasına ilişkindir. İdare burada şartlardan birinin sağlanmadığı konusunda karar vermiştir. Bu hususa ilişkin idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır. Ancak yabancıya TVK m. 16'daki şartları sağlmasına rağmen kendisine vatandaşlık verilmemesi ise takdir yetkisi kapsamındadır.

c. Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmama

Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama şartı⁹⁷, evliliğin gerçek bir evlilik olup olmaması ile ilgili değildir. Aslında bu şart özellikle gerçek bir evliliğin varlığı hâlinde ayrı bir öneme sahip olacaktır. Zira evlilik gerçek bir evlilik değilse diğer şartlarla vatandaşlık kazanımı büyük ölçüde zaten engellenebilecektir.

Millî güvenlik ve kamu düzeni kavramlarının ne anlama geldiği TVK'da tanımlanmamıştır⁹⁸. Yönetmelik'te de bu ifadelerin tanımlarına ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır. TVK m. 16 gerekçesinde de konuya ilişkin özel bir açıklama yer almamaktadır. Ancak bu şart başka kazanım hâllerinde de aranmaktadır. Olağan yolla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin TVK m. 11 gerekçesinde konuya yer verilmiş ve tekrardan kaçınmak amacıyla olduğunu düşündüğümüz gerekçe TVK m. 16'ya eklenmemiştir. Söz konusu gerekçe “... Bu şartın konulması ile millî güvenlik bakımından tehlike teşkil eden ve millî menfaatler ve ülke bütünlüğü aleyhine faaliyet gösterenlerle bu faaliyetleri destekleyenlerin, bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içerisinde bulunanların ve herhangi bir isyan, sabotaj, casusluk, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, evrakta sahtecilik gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların Türk vatandaşlığını kazanmaları engellenmektedir” şeklinde düzenlenmiştir. Aslında bu düzenlemeler incelendiğinde “millî güvenlik ve kamu düzeni” kavramlarının bir tanımının yapılmadığı ancak söz konusu kavramlar hakkında genel bir fikir verdiği

97 Erdem, bu şartın evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aranmasını eleştirmiştir: B. Bahadır, Erdem “Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Evlenme ile Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme” Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir and Banu Şit (eds), Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu, (Seçkin 2008) 102-103.

98 İdare hukuku açısından kamu düzeninin unsurlarını belirlemede klasik ve modern anlayış olmak üzere ikili bir ayrım bulunmaktadır. Klasik anlayışa göre kamu düzeni unsurları; güvenlik, dirlik ve esenlik (kamu huzuru), genel sağlık iken; modern anlayışa göre ise bu unsurlara ilave olarak kamusal estetik, genel ahlak, insan onuru ve insanların kendisine karşı korunmasıdır. İdare hukuku açısından kamu düzeni kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Selam Boz, Mehmet Nacac, Hasan Burak Öndin, Yücel Özdemir, Mustafa Oğuzhan Bölükbaşı and Sümeyye Ulusoy, *İdare Hukuku Açısından Kamu Düzeni Unsurları*, (Adalet 2020) 17 vd.; Hülya Çelik- Şeşen, *Kamu Düzeni Kavramının Dirlik ve Esenlik Unsuru*, (Seçkin 2018) 15 vd.; Özge Oktay-Tekinsoy, *İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı*, (On İki Levha 2011) 7 vd. Millî güvenlik kavramı dar anlamda sadece millî savunma ile ilgili bir kavramdır. Ancak geniş anlamda millî güvenlik kavramı ise kamu güvenliği ile devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren her türlü sorunu kapsamaktadır. Millî güvenlik bir ülkede yerleşik siyasi, ekonomik ve hukuksal düzeninin devamlılığını sağlayan önlemler ile devletin ve milletin varlığına ve birliğine, anayasal düzene yönelen her türlü saldırıya karşı alınan tedbirlerdir: Boz, Nacac, Öndin, Özdemir, Bölükbaşı and Ulusoy (n 98) 62-63. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi m. 2/1-d'de “... Millî güvenlik: Devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasını, ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır.

görülmektedir⁹⁹.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuru yapan kişilerden herhangi bir suçtan dolayı yargılamasına devam edilenler, hükümlü ya da tutuklu olanların başvuruları kabul edilmeyecektir¹⁰⁰ (Yönetmelik m. 25/2-c). Ayrıca ilgili kurumlarca yapılan araştırma sonucunda Anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkma yolunda faaliyette bulunduğu, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yaptığı veya bunları maddi olarak desteklediği, Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, Terörle Mücadele Kanunu¹⁰¹ kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyetlerde bulunduğu, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katıldığı, silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti yaptığı veya bunlarla ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilenler ile taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar Türk vatandaşlığını kazanamayacaklardır¹⁰² (Yönetmelik m. 72/5). Hüküm millî güvenlik ve kamu düzeni kavramlarını somutlaştırmaya yöneliktir¹⁰³. Belirtmek gerekir ki, yabancı bahsi geçen suçlardan yargılanmış ancak hakkında beraat kararı verilmişse artık onun millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli olduğuna karar verilmemelidir¹⁰⁴.

Yönetmelik m. 72/5 son cümlede yer alan “taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar...” ibaresinin iptali için açılan davada Danıştay¹⁰⁵ “... 5901 sayılı Kanun'da evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için başvuru sahiplerinin taşınması gereken şartların belirlendiği, söz konusu yasanın uygulanmasını sağlamak üzere çıkarılan iptale konu

99 Benzer yönde, Rifat Erten “Türk Vatandaşlığının Yeniden Kazanılması Yollarında Aranan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmama” (2020) 40 (2) Public and Private International Law Bulletin (Prof. Dr. Cemal Şanlı'ya Armağan) 1358.

100 Bu düzenleme, doktrinde idareye fazlasıyla geniş bir takdir yetkisi vermesi ve bu durumun tehlikeli olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. Ayrıca millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama şartının ilgilinin başvurusu yapıldıktan sonra aranacağı ve Yönetmelik m. 25/2-c'deki düzenlemenin Anayasanın 66. maddesinde düzenlenen vatandaşlığı kanunla kazanılacağı hükmüne aykırı olduğu ileri sürülmektedir: Aybay, Özbek and Ersen- Perçin (n 94) 135-136. Söz konusu düzenleme masumiyet karinesine aykırılık teşkil ettiği gerekçesi ile de eleştirilmiştir: Kamuran Reçber and Zeynep Özgeç “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunundaki Bazı Boşluklar” (2016) 74 (1) 380. Doktrinde maddenin süre, hapis cezasına konu eylemin niteliği ve güncel şartlar açısından değerlendirme yapılabilmesine uygun olacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir: Erten, “Millî Güvenlik” (n 99) 1368.

101 Terörle Mücadele Kanunu, Kanun Numarası: 3713, Kabul Tarihi: 12.04.1991, RG T. 12.04.1991, RG Sayı: 20843 (Mükerrer).

102 Maddede geçen hapis cezası Türk mahkemeleri tarafından verilen hapis cezalarını kapsamaktadır. Yabancı mahkeme tarafından verilen hapis cezalarına dayanılarak vatandaşlık başvurusu reddedilemez. Ancak yabancı mahkemelerden alınan bir karar ya da yabancı devletin millî güvenliğini veya kamu düzenini bozucu faaliyette bulunan yabancının vatandaşlık başvurusu TVK m. 10 kapsamındaki genel takdir yetkisi uyarınca reddedilebilir: Erten, “Millî Güvenlik” (n 99) 1363.

103 Mustafa Erkan, “Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 72/5. Maddesinin Kanunilik İlkesi ve Hükmünün Açıklanmasının Geri Bırakılması Bağlamında Değerlendirilmesi” (2019) 14 (175-176) BÜHFD 331; Elif F Çelik “Sonradan ve Yetkili Makam Kararı ile Türk Vatandaşı Olmanın Başvuru Şartları (TVK m. 11)” (2021) 157 TBB 492.

104 Danıştay 10. Dairesi'nin T. 05.10.2015, 2012/8455 E. ve 2015/4050 K. sayılı kararı. www.legalbank.net. (Erişim tarihi: 26.02.2022).

105 Danıştay 10. Dairesi'nin T. 15.10.2020, E. 2015/1612 ve K. 2020/3837 sayılı kararı, www.danistay.gov.tr (Erişim tarihi 05.05.2022).

Yönetmeliğin dava konusu edilen hükmü ile de Türk vatandaşlığına alınma hususunda Devletin hükümranlık yetkisi gözetilerek millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından vatandaşlığa alınmada engel teşkil edecek suç ve cezalara ilişkin kriterler belirlenmiş olup, belirlenmiş olan bu kriterlerin dayanak Kanun'da belirtilen "millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlinin bulunmaması koşulunun" açıklanması niteliğinde olduğu ve açıklanan nedenlerle anılan madde hükmünde kamu yararı ve dayanağı Kanun hükmüne aykırılık görülmediği açık olduğundan, Yönetmeliğin iptali istenilen kısmında hukuka aykırılık bulunmamaktadır..." şeklinde karar vermiştir. Kararda görüldüğü üzere Yönetmelik m. 72/5 hükmünün millî güvenlik ve kamu düzeni kavramlarının açıklanmasına yönelik olduğu belirtilmektedir.

Başvuru sahibinin millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli olup olmadığı Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığı'ndan ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nden arşiv araştırması istenerek tespit edilir ve araştırmanın sonucu açık şekilde bildirir (Yönetmelik m. 35/2-4). Arşiv araştırması Türk vatandaşlığını kazanmada ciddi bir öneme sahiptir. Örneğin bir olayda evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için yetkili makama başvuru yapılmış ve Emniyet Genel Müdürlüğü ve MİT Müsteşarlığı tarafından yapılan arşiv araştırması sonucunda davacının Türk vatandaşlığına alınmamasının daha uygun olacağı yönünde menfi görüş bildirilmiştir. Bunun üzerinde "millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama" şartının sağlanmadığı gerekçesi ile başvuru reddedilmiştir. Kararın iptali için idare mahkemesine başvuru yapılmış ve idare mahkemesi davacının en az 3 yıldır Türk vatandaşı ile evli olduğu, müşterek çocuklarının bulunduğu, aynı çatı altında evlilik birliğini sürdürdüğü, evliliklerinin Türk kültürüne uygun olup menfaat karşılığı olmadığı, apartman içerisinde aile olarak komşuluk ilişkilerinin olduğu, genel ahlâk ve adaba ters düşecek bir yaşam tarzlarının olmadığı tespit edildiği ve davacının millî güvenlik ve kamu düzeni açısından sakıncalı bulunduğuna ilişkin soyut iddia dışında somut bir tespit ve suçlama bulunmadığı ve dayanak oluşturacak bir bilgi ve belge gönderilmediği gerekçesiyle kararı iptal etmiştir. Ancak Danıştay TVK m. 10 ile idareye geniş bir takdir yetkisi verildiğini, bu durumun TVK m. 10 kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüş ve idare mahkemesinin kararını bozmuştur¹⁰⁶. Kanaatimizce başvurunun millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil eden bir hâl sebebiyle reddedilebilmesi için

106 Danıştay 10. Dairesi'nin T. 18.01.2021, E. 2016/13184, 2021/68 K. sayılı kararı. Danıştay kararının ilgili kısmı şu şekildedir: "... 5901 sayılı Kanun'un 16. maddesinde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma bakımından asgari koşulların belirlendiği, 10. maddesindeki düzenlemeye göre de aranan şartları taşımanın vatandaşlığı kazanma bakımından yabancıya mutlak bir hak sağlamadığı, başvuranın mevzuatta aranan şartları taşıyıp taşımadığı hususunun idarece araştırılması suretiyle yapılacak değerlendirme sonucunda, Türk vatandaşlığına alınmaya yönelik talebin hukuka uygun sebeplerle olumlu veya olumsuz şekilde karşılanmasında, Devletin ilgili Kanun'dan kaynaklanan geniş bir takdir yetkisinin olduğu açıktır. Uyuşmazlıkta, davacının Türk vatandaşlığına alınma talebiyle yaptığı başvurusunun yukarıda belirtilen şekilde incelenmesi sonucunda, Emniyet Genel Müdürlüğü ile Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanlığına davacının Türk Vatandaşlığına alınmamasının daha uygun olacağı yönündeki tespit ve değerlendirmelerin niteliği dikkate alındığında; vatandaşlığa kabul konusunda idarenin Kanundan kaynaklanan takdir yetkisi kapsamında, millî güvenlik ve kamu düzeni gözetilerek davacının başvurusunun reddi yönünde tesis edilen işlemde hukuka aykırılık, dava konusu işlemin iptali yolunda verilen Mahkeme kararında hukuki isabet görülmemiştir..." , www.danistay.gov.tr. (Erişim tarihi 10.01.2022).

bu durumun somut belgelere dayandırılarak gerekçelendirilmesi yerinde olacaktır¹⁰⁷. Aksi hâlde idareye sadece varsayımlarla hareket edebilme imkânı tanınmış olacaktır ki bu durumun hukuk güvenliği ile bağdaşmayacağı ortadadır. Bu nedenle soyut verilerle ya da varsayımlarla hareket edilebilme özgürlüğü takdir yetkisi kapsamında değerlendirilmemesi gereken tehlikeli bir durumdur. Kaldı ki somut olayda idare ilgili birimden gelen arşiv araştırması sonucuna göre millî güvenlik ve kamu düzeni kıstasının sağlanmadığına karar vermiş, Danıştay ise TVK m. 10 gereğince bu konuda idarenin takdir yetkisi olduğuna hükmetmiştir. Hâlbuki idarenin takdir yetkisi TVK m. 16'daki şartları sağlayan yabancıların Türk vatandaşlığına alınıp alınmamasına ilişkindir. Bu konuda keyfi uygulama yapılmaması, özellikle somut bilgi ve belgelerle işlem yapılması gerekmektedir.

Türk vatandaşı olan eşin bir suçtan mahkumiyetinin olması eşinin vatandaşlık almasına engel teşkil etmemelidir¹⁰⁸. Zira cezaların şahsiliği ilkesi buna engel olmalıdır. Danıştay'ın bu konuda çelişkili kararları bulunmaktadır. Danıştay bir kararında¹⁰⁹ TVK m. 10'un idareye takdir yetkisi verdiğini, bu yetkinin Devlet'in hükümlerlik hakkı ve yetkisinin bir sonucu olduğunu belirttikten sonra, idarenin takdir yetkisini kullanırken tesis ettiği işlemin amacıyla, kişi hak ve özgürlükleri üzerindeki olumsuz etkileri arasında bir denge sağlamanın gerektiğinin altını çizmiştir. Karara konu olayda Gürcistan vatandaşı bir kişi, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına alınma talebinde bulunmuş ve yapılan tahkikat olumlu sonuçlanmıştır. Ancak yetkili makam bu talebi reddetmiştir. Yetkili makam başvuruyu davacı ve eşi hakkında 17/10/2011 tarihinde aile fertlerine kötü muamele suçundan adli işlem yapıldığı, 15/03/2013 tarihinde yol kontrol uygulamasında gümrük ve tekel kaçakçılığı suçundan işlem yapıldığı, Türk vatandaşı eşin 2008 yılında kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçundan kaydının bulunduğu gerekçeleri ile reddetmiştir. Buna ilişkin açılan iptal davasında idare mahkemesi, ailenin korunması ve çocuk hakları başlığını taşıyan Anayasa m. 41 uyarınca ailenin Türk toplumunun temeli olduğu ve Devlet'in ailenin huzur ve refahı için gerekli tedbirleri alacağına hüküm altına alındığı, somut olayda idarenin tahkikatı olumlu sonuçlanmış olmasına rağmen Türk vatandaşı ile 3 yılı aşkın zamandır evli olan davacının vatandaşlık talebini reddetmesinin, Anayasa'nın 41. maddesi kapsamında da hukuka aykırılık teşkil ettiğine ve bu bağlamda idarenin takdir yetkisine dayanarak tesis ettiği dava konusu işlemin amacıyla kişi hak ve özgürlükleri üzerindeki olumsuz etkileri arasında bir denge sağlamaktan uzak olması nedeniyle işlemin iptaline karar vermiştir. Temyiz edilen karar, Danıştay tarafından onanmıştır.

107 Benzer yönde, Gül Esra Dardağan-Kibar "Türk Vatandaşlık Mevzuatı ve Güncel Gelişmeler Işığında Vatandaşlığın Kanuniliği İlkesi", Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz and Lale Ayhan İzmirli (eds) Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Gelişmeler Sempozyumu (Savaş 2019) 6; Mustafa Erkan "Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında "Millî Güvenlik" ve "Kamu Düzeni" Kavramlarının İncelenmesi", Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz and Lale Ayhan İzmirli (eds) Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Gelişmeler Sempozyumu (Savaş 2019) 34.

108 Benzer yönde, Erdem, *Vatandaşlık Hukuku* (n 95) 172-174.

109 Danıştay 10. Dairesi'nin 09.02.2021 T. 2016/1261 E. ve 2021/349 K. sayılı kararı, www.legalbank.net (Erişim tarihi 10.01.2022).

Benzer bir olayda ise Irak vatandaşı bir kişi evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına alınma başvurusunun reddine ilişkin kararın iptali için idari yargıya başvurmuştur. İçişleri Bakanlığı bu başvuruyu Türk vatandaşı eşin terör örgütü ile iltisaklı olduğu belirlendiğinden “millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama” şartının sağlanmadığı gerekçesi ile reddetmiştir. Bunun üzerine açılan davada ilk derece mahkemesi davalı idarece TVK’nın ilgili hükümlerinde, başvuru şartlarını taşımanın vatandaşlık için tek başına hak sağlamayacağı ifade edilerek idarenin bu konuda takdir yetkisinin bulunduğu belirtilmişse de evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için başvuru sahiplerinin taşıması gereken şartların TVK’da belirtildiği, bu şartların sadece başvuru sahipleri bakımından aranması gerektiği, Türk vatandaşı olan diğer eşin de bu şartları taşımasının değerlendirme kriteri olarak belirlenemeyeceği, kaldı ki böyle bir değerlendirmenin cezaların şahsiliği ilkesine aykırı olacağı, terör örgütü mensubu olanın Türk vatandaşı eş olduğu, söz konusu kişi Türk vatandaşı olarak Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklardan yararlanabilmekte iken terör örgütü ile herhangi bir bağlantısı olmayan davacıya Türk vatandaşlığı verilmemesinin hakkaniyete aykırı olduğu, öte yandan davacının çocuklarının da Türk vatandaşı oldukları, davacının vatandaşlığa alınma yönünde şahsi olarak olumsuz bir durumunun da bulunmadığı gerekçeleri ile Bakanlığın kararının iptaline karar vermiştir. Ancak Danıştay konuyu idarenin takdir yetkisi çerçevesinde değerlendirmiş ve idare mahkemesinin kararını bozmuştur¹¹⁰. Kanaatimizce idarenin takdir yetkisinin bu kadar geniş yorumlanması yerinde değildir. Zira, TVK m. 16’da evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aranacak şartlar başvuru sahibinin eşinde değil şahsında aranmaktadır.

B. Özel Durumlar

1. Evliliğin Butlanla Sakat Olması

Evliliğin butlanı, evliliğin kanunda aranan bazı şartları taşınamaması veya evlenmeye dair irade beyanında sakatlık olması gibi sebeplerle mahkeme tarafından evliliğin butlanına ilişkin kararın kesinleşmesinden sonra evliliğin sona ermesi hâlidir¹¹¹.

Türk hukukunda evlenmenin butlanı sebepleri mutlak butlan ve nisbi butlan sebepleri şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu sebepler sınırlı sayıdadır¹¹².

110 Danıştay 10. Hukuk Dairesi’nin T. 11.11.2020, E. 2016/15612, K. 2020/4798 sayılı kararı. www.danistay.gov.tr. Benzer kararlar, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu’nun 2015/4972 E. ve 2018/23 K. sayılı kararı; Danıştay 10. Dairesi’nin 03.06.2021 T. 2016/14043 E. 2021/2977 K. sayılı kararı. www.danistay.gov.tr (Erişim tarihleri 10.01.2022).

111 Turgut Akıntürk and Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, C. 2 (Yenileniş 22. edn, Beta 2020)

208.

112 Hüseyin Hatemi and Burcu Kalkan-Oğuztürk, *Aile Hukuku* (4. edn, Vedat 2014) 64 vd.; Ahmet Kılıçoğlu, *Aile Hukuku* (Genişletilmiş 2. edn, Turhan 2016) 75 vd.; Bilal Köseoğlu and Köksal Kocağa, *Aile Hukuku ve Uygulaması* (Ekin 2011) 10 vd.

Mutlak butlan sebepleri;

- a. Eşlerden birinin evlenme sırasında evli olması,
- b. Eşlerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun olması,
- c. Eşlerden birinde evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığı olması,
- d. Eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede hısımlığın olması (TMK m. 145).

Nisbi butlan sebepleri ise

- a. Ayırt etme gücünden geçici yoksunluk (TMK m. 148)
- b. Yanılma (TMK m. 149)
- c. Aldatma (TMK m.150)
- d. Korkutma (TMK m. 151)
- e. Yasal temsilcinin izninin alınmamasıdır (TMK m. 153).

Batıl bir evlilikle bir yabancıнын Türk vatandaşlığını kazanması arzu edilen bir durum değildir. Ancak kanun koyucu bir şekilde vatandaşlık kazanıldıktan sonra Türk vatandaşlığının devam edip etmemesi noktasında ikili bir ayrıma gitmiş ve iyi niyete vurgu yapmıştır. İlgili hükme göre evlenmenin butlanına karar verildiğinde Türk vatandaşlığını kazanan kişi iyi niyetli ise vatandaşlığını muhafaza edecektir (TVK m. 16/3). Yönetmelik'te ise Türk vatandaşlığını kazanan kişinin evliliğinin butlanına karar verilmesi durumunda vatandaşlığını kaybedeceği; ancak İçişleri Bakanlığı tarafından yapılacak inceleme sonucunda evlenmede iyi niyetli olduğunun tespit edilmesi hâlinde Türk vatandaşlığını koruyacağı düzenlenmiştir¹¹³ (m. 31/1).

Türk hukukunda batıl bir evlilik ancak hâkimin kararıyla sona ermektedir. Mutlak butlan hâlinde bile evlenme, hâkimin kararına kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurmaktadır (TMK m. 156).

Türk vatandaşlığının kazanılmasına sebebiyet veren evliliğin butlanı için Türkiye'de dava açılabilir gibi yurtdışında da dava açılmış olabilir. Şayet dava Türkiye'de açılacaksa hâkim, kendisinin yetkili ve görevli olduğuna karar verdikten sonra uygulanacak hukuku tespit edecektir. Uygulanacak hukuk tarafların evlenme anındaki milli hukukudur (MÖHUK m. 13/1). Bu hukuk Türk hukuku çıkabileceği gibi yabancı hukuk da çıkabilir. Yine taraflardan birinin evlenme anında Türk vatandaşı olması

¹¹³ Doktrinde, Yönetmeliğin Kanun'da olmayan bir kayıp hâlini düzenlediği ve bu durumun kanunilik ilkesi kapsamında tartışmaya açık olduğu belirtilmektedir: Erten, "Evliliğin Butlanı" (n 92) 267, Güngör (n 1) 146-147. Aksi görüş: Dardağan-Kibar (n 107) 8.

söz konusu olabileceği gibi her ikisinin de yabancı olması muhtemeldir. Şayet dava yurtdışında açılmışsa yabancı mahkemeden alınan kararın Türkiye’de tanınması gerekmektedir. Buna karşı yabancı adli ya da idari mercilerden alınan evliliğin butlanı kararının Nüfus Hizmetleri Kanunu¹¹⁴ m. 27/A hükmü uyarınca aranan şartların gerçekleşmesi hâlinde nüfus kütüğüne tescili de mümkündür¹¹⁵.

Türk hukukuna göre evliliğin butlanına sebebiyet verecek bir evliliğin gerçekleşmiş olması durumunun ayrıca incelenmesi gerekir. Evliliğin butlanının evlenme yoluyla kazanılan Türk vatandaşlığı üzerindeki etkisi TVK m. 16/3’de düzenlenmiştir. Burada irdelenecek olan ise idarenin kendisine başvuru yapıldığı anda bu durumu tespit etmesi ihtimalidir.

Bazı hukuk sistemleri çok eşliliğe izin vermektedir. İlk olarak bir Türk vatandaşı ile bir yabancıyla gerçekleştirdiği çok eşli bir evliliği ele alalım. Bu evliliğin geçerli bir evlilik olabilmesi için MÖHUK m. 13/1 gereğince tarafların evlenme anındaki millî hukukuna bakılmalıdır. Şayet bir Türk vatandaşı ile yabancı ilk evliliklerini yapmış ve bu evlilik geçerli bir evlilikse, (Türk vatandaşı olan taraf sonradan ikinci evliliğini yapmışsa) bu evlilik yoluyla Türk vatandaşlığı kazanılabilir. Zira batıl olan evlilik ikinci evliliktir. Bu durumda idare TVK m. 16’da aranan şartların sağlanıp sağlanmadığına bakacak ve şartlar sağlanmışsa yabancıyı Türk vatandaşlığına alabilecektir. Ancak bu hususta idarenin TVK m. 10 gereğince takdir yetkisinin olduğu unutulmamalıdır. Kanaatimizce burada idarenin bir Türk vatandaşının iki evlilik yaptığını öğrenmesi ile birlikte Cumhuriyet Savcısına haber vermesi yerinde olacaktır. Böylelikle Cumhuriyet Savcısı ikinci evliliğin mutlak butlanla batıl olup olmadığına ilişkin mahkemeye başvurabilecektir (TMK m.147).

Şayet tarafların yine ilk evliliği olmakla birlikte bir Türk ile yabancı arasında gerçekleşen evlilikte yabancı olan tarafın sonradan yurtdışında ikinci bir evlilik daha yaptığı idare tarafından anlaşılmışsa kanaatimizce idare bu kişinin kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli olduğu kanaatine ulaşabilir (TVK m. 16/1-c). Zira bu kişinin Türk vatandaşlığı kazanması ile birlikte Türk vatandaşının birden fazla evlilik yapması durumu dolaylı olarak kabul edilmiş olacaktır. Kanaatimizce çok eşlilik toplumda geçerli olan genel anlayışa ve objektif değer yargısına göre kamu düzenini bozucu mahiyettedir.

Türk vatandaşı olan tarafın mevcut bir evliliği varken ikinci bir evlilik yapılmış ve bu evliliğe istinaden Türk vatandaşlığı kazanılmak için de idareye başvurulmuş olabilir. Taraflardan birinin Türk vatandaşı olduğu durumda ikinci evlilik batıl bir evlilik olacaktır. Ancak bu evlilik şeklen geçerli bir evliliktir. Batıl bir evlilik hâkim kararına kadar geçerli bir evliliğin sonuçlarını doğurmaktadır. İdare evliliğin batıl olduğuna

114 Nüfus Hizmetleri Kanunu, Kanun Numarası: 5490, Kabul Tarihi: 25.4.2006, RG 29.4.2006/26153.

115 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erten, “Evliliğin Butlanı” (n 92) 254 vd.

karar veremeyecektir. Kanaatimizce burada idare Cumhuriyet Savcısına haber vermeli ve Savcılık da evliliğin butlanı davasının açılması için mahkemeye başvurmalıdır (TMK m. 147 gereği). İdare hâkim kararına göre kişinin Türk vatandaşlığına alınmayacağına karar vermelidir. Şöyle ki evliliğin butlanı davasında mahkeme MÖHUK m. 13/1 gereğince uygulanacak hukuku belirleyecektir. Mahkeme ikinci evliliğin mutlak butlanla batıl olduğuna karar verirse artık ortada bir evlilik olmadığından evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında ön şartlardan biri olan “*Bir Türk vatandaşı ile en az 3 yıldır evli olma*” şartı gerçekleşmeyecektir. Bu durumda yabancıнын Türk vatandaşlığına alınması mümkün değildir. Bu konuda idarenin takdir yetkisi de yoktur. Ancak mahkeme evliliğin butlanına karar vermeyebilir. Örneğin mevcut evliliğe rağmen yeniden evlenen bir kimsenin önceki evliliği mutlak butlan kararı verilmeden önce sona ermişse ve ikinci evlenmede diğer eş iyiniyetli ise, bu evlenmenin butlanına karar verilemez (TMK m. 147/3). Şayet uygulanacak hukuka göre bu ve buna benzer bir sebeple ikinci evliliğin butlanına karar verilmemiş ve ilk evlilik sona ermiş ise ikinci evlilik geçerli olabilecektir. Bu noktada idare TVK m. 16’daki şartları sağlayan yabancıнын Türk vatandaşlığına alınmasına karar verebilir. Ancak batıl bir evlilik sebebiyle Türk vatandaşlığı kazanılmışsa kazanılan vatandaşlığın akıbeti evlenmede iyi niyetli olmaya göre değişiklik gösterecektir (TVK m. 16/3).

İkinci olarak iki yabancıнын evlendiğini ardından taraflardan birinin sonradan Türk vatandaşlığını kazandığını ve diğer eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuru yapmasını ele almak gerekir. Bu şekilde gerçekleşen bir evlilik yine butlan sebeplerinden biri ile batıl olabilir. İdare kendisine yapılan evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına alınma başvurusunda bu hususu tespit ederse evliliğin butlanına karar veremeyecektir. Kanaatimizce idarenin mutlak butlan sebeplerinin varlığını görmesi durumunda Cumhuriyet Savcısını haberdar etmesi ve akabindeki işlemlere göre kararını vermesi daha doğru olacaktır. Belirtmek gerekir ki Türk hukukunda nisbi butlan sebeplerinden birinin oluşması hâlinde Cumhuriyet Savcısının dava açma hakkı yoktur (TMK m. 147).

2. Türk Hukukunda Düzenlenmeyen Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri

Türk hukukunda evlilik tam ve sürekli hayat ortaklığı kurma amacıyla iki farklı cinsiyetten kişinin kanunun öngördüğü şekil ve şartlar altında birleşmesi olarak tanımlanmaktadır¹¹⁶. Türk hukukunda evliliğin gerçekleşmesi için çiftin farklı cinsiyetlere sahip olması gerekmektedir. Özellikle TMK’da yer alan bazı maddelerde bu husus açıkça düzenlenmiştir. TMK’da geçen “*birbiriyle evlenecek erkek ve kadın*” (m. 134) ya da “*erkek ve kadından her biri*” (m. 136) ifadeleri bu duruma örnek verilebilir.

¹¹⁶ Akıntürk and Ateş (n 111) 204.

Türk hukukunda eşinsel evlilikler kabul edilmemektedir. Ancak günümüzde bazı devletlerin bu hususu yasalarında düzenlediği bilinen bir gerçektir. Yine, bazı devletlerde geleneksel evlilik modellerine benzemeyen ama evliliğe benzer şekilde ortaya çıkan bazı yaşam modellerinin de kabul edildiği bilinmektedir.

Evlilik benzeri yaşam modelleri kavramı serbest, kısa süreli, gizli yaşanan ya da çok eşliliğe sebebiyet veren birliktelikleri değil, evli eşler gibi alenî ve sürekli mahiyeti haiz birliktelikleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu modeller konu ve amaç açısından evliliğe benzemesine rağmen, şekil açısından evlilikten ayrılmaktadır¹¹⁷. Evlilik benzeri yaşam modellerine *common law* evlilik, kayıtlı birliktelik, uzun süreli birlikte yaşama modelleri örnek verilebilir. *Common law* evlilik; şekli geçerlilik konusunda bir belirleme getirmeyen çiftlerin rızalarına dayanan bir evlilik modelidir. Kayıtlı birliktelik, geleneksel evliliğin şekil koşulları yerine yetkili makamca tescil veya kayıt gibi şartların gerçekleştirilmesi ile kurulan ve çiftlerin belli koşulları sağladığı birlikte yaşama modelidir. Uzun süreli birlikte yaşama ise genel olarak resmî bir şekil şartı olmaksızın ve iki yetişkinin evlenme niyeti olmadan birbirine destek olma görevini de içerecek şekilde evliliğin tüm yükümlülüklerini yerine getirdikleri uzun süreli beraberlik modelleridir¹¹⁸.

Türk hukukunda birlikte yaşayan kişiler Anayasa'nın aileyi koruyan hükümlerinden ve aile hukukuna özgü kurallardan yararlanamamaktadır. Örneğin Türkiye'de dinî nikahla birlikte yaşayan bir çift evli kabul edilmemektedir. Hatta bazı Yargıtay kararlarında kişilerin evlenme niyeti olmaksızın birlikte yaşaması nişanlılık ilişkisi kapsamında dahi görülmemiştir¹¹⁹.

Maddi hukukta konunun düzenlenmemiş olması bu tip evliliklerin ya da evlilik benzeri yaşam modellerinin yansımalarının Türk hukukunda görülmeyeceği anlamına gelmemektedir. Örneğin bu şekilde birlikte yaşayan kişilerin nafaka, mal rejimi, miras vs. sorunları hakkında Türkiye'de dava açmalarına engel bulunmamaktadır¹²⁰. Yine, idarenin bir Türk vatandaşı ile böyle bir evlilik gerçekleştirmiş ya da evlilik dışı yaşam modeli içinde yaşayan bir yabancının Türk vatandaşlığını kazanma talebi ile karşılaşması da ihtimal dahilindedir. Ancak evlilik yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için öncelikle bu evliliğin hukuken geçerli bir evlilik olması gerektiği unutulmamalıdır.

117 Necla Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri* (Adalet 2016) 17-18.

118 Tanımlar için bkz. Öztürk (n 117) 60, 71 ve 85. Evlilik benzeri yaşam modelleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk (n 117) 1 vd.

119 Y. 3. HD, T. 13.11.1986, 9944-10387; Y. 3. HD T. 29.06.2010, E. 2010/4392, K. 2010/11584; Y. 13. HD, T. 24.04.2006, E. 2006/355, K. 2006/6349. Kararlar ve başka örnekler için bkz. Rıza Furkan Çözme, *Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılması* (Yetkin 2021) 87-88.

120 Evlilik benzeri yaşam modellerinin milletlerarası özel hukuk boyutu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Işıl Selin Tekdoğan-Bahçivancı, "Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk" (2018) Y.9 (33) 623-683; Öztürk (n 117) 165 vd. Sedat Sirmen, "Eşinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfi Hukukunda Düzenlenişi" (2009) 58 (4) AÜHFD 825-879.

Bazı hukuk sistemleri maddi hukuklarında düzenledikleri evlilik benzeri yaşam modellerini vatandaşlık hukuklarına da yansıtmışlardır. Örneğin, Alman hukukunda evlilik benzeri yaşam modelleri kabul edilmiştir. Bu durum vatandaşlık yasalarına da yansımış ve evlenme yoluyla Alman vatandaşlığının kazanılması bakımından eşî veya kayıtlı partnerinin Alman vatandaşı olması ve Kanun'da sayılan diğer şartların gerçekleşmesi hâlinde Alman vatandaşlığının kazanılabileceği düzenlenmiştir (Alman Vatandaşlık Kanunu m.9)¹²¹. Yine Hollanda hukukunda da 3 yıldan beri statü temelli kayıtlı birliktelik yaşayanların genel yollardan daha kolay vatandaşlık kazanımı sağlanmaktadır¹²².

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için evliliğin resmî bir evlilik olması gerekir. Bir başka ifadeyle, *common law* evlilik, kayıtlı birliktelik, uzun süreli birliktelikler ya da dinî nikahlı birliktelikler (resmî şekil olmayan) evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına sebebiyet vermeyecektir. Bu yaşam modelleri Türk hukukunda kabul edilen kurumlar olmadığından, bu kurumların vatandaşlık kazanımı üzerindeki etkileri mevzuatta hâliyle yer almamıştır. Bu şekilde birlikte yaşayan bir çift evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının ön şartlarından biri olan “*Bir Türk vatandaşı ile en az 3 yıldır evli olma*” şartını yerine getirmemiş olacaktır. Bu şart gerçekleşmediğinden idarenin takdir yetkisini kullanarak da bu durumdaki kişileri Türk vatandaşlığına alması mümkün değildir.

Aynı cinsten kişilerin Türkiye’de evlenmesi mümkün değildir. Tarafların millî hukuku (MÖHUK m. 13/1 ve MÖHUK m. 2/3) aynı cinsten kişilerin evliliğine izin vermiş olsa dahi kamu düzeni müdahalesi gereğince (MÖHUK m. 5) bu evlenme Türkiye’de gerçekleşemez. Benzer şekilde çok küçük yaştaki kişilerin evlenmesi bakımından da aynı sonuç geçerlidir¹²³. Ancak Amerika Birleşik Devletleri’nin bazı eyaletlerinde ve bazı Avrupa ülkelerinde aynı cinsten kişilerin evlenmesine izin verilmektedir. Bu devletlerden birinde bir tarafın Türk vatandaşı olduğu bu tarz evlilik

121 <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=266> (Erişim tarihi 03.02.2022).

122 Tekdoğan-Bahçivancı (n 120) 630.

123 Yabancılık unsuru içeren evliliklerde evlenmenin geçerlilik şartlarına uygulanacak hukuk MÖHUK m. 13’de düzenlenmiştir. Hükmün ilk fıkrası uyarınca evlenme ehliyet ve şartlarına uygulanacak hukuk olarak tarafların evlenme anındaki millî hukuku kabul edilmiştir. Evlilik aile hukuku kapsamında düzenlenen bir konu olduğundan millî hukukun uygulanmasında atfın dikkate alınması gerekir (MÖHUK m. 2/3 gereği). Evlenme ehliyet ve şartlarına uygulanacak hukukta kamu düzeni müdahalesinin de gündeme gelme ihtimali vardır. Böyle bir durumda tarafların millî hukuku bu evliliğe izin vermiş olsa bu evliliğin Türkiye’de gerçekleşmesi MÖHUK m. 5 gereği mümkün değildir. Doktrinde bazı konuların iki taraflı evlenme engeli bazı konuların ise tek taraflı evlenme engeli olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri süren görüşler olduğu gibi (Aysel Çelikel and B. Bahadır Erdem, *Millî Hukuk Özel Hukuk* (14. edn, Beta 2016) 228 vd.), konunun doğrudan kamu düzeni müdahalesi kapsamında ele alınması savunanlar da bulunmaktadır (Cemal Şanlı, Emre Esen and İnci Ataman-Fıganmeşe, *Millî Hukuk Özel Hukuk* (6. edn, Vedat 2018) 125 vd.127-128). Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çelikel and Erdem (n 123) 223 vd.; Şanlı, Esen and Ataman-Fıganmeşe (n 123).

bir şekilde gerçekleşmiş olabilir¹²⁴. Yurtdışında böyle bir evlilik gerçekleştiğinde aslında bu evlilik total bir evlilik olacaktır. Zira Türk hukukunda evliliğin geçerliliği konusunda tarafların her birinin evlenme anındaki millî hukuku uygulanacaktır (MÖHUK m. 13/1). Türk maddi hukukunda bu tip evliliklere izin verilmediğinden yapılan evlilik Türk hukuku açısından yokluk yaptırımına tabi olacaktır.

Yurtdışında iki yabancı arasında böyle bir evlilik gerçekleşmiş ve taraflardan biri sonradan Türk vatandaşlığını kazanmış olabilir. Türk vatandaşlığını kazanan taraftan dolayı evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için de başvuru yapılabilir. Bu evliliğin Türk hukuku açısından kabul edilmesi yine kamu düzenine aykırı olacaktır. Belirtmek gerekir ki kamu düzeni müdahalesinin yoğunluğu aslında söz konusu hukuki ilişkinin Türkiye ile olan yakın ilişkisine göre değişkenlik gösterebilir. Ancak çalışma açısından eşcinsel bir evlilikle Türk vatandaşlığının kazanılması konusu incelendiğinden bu tip evliliklerin Türkiye ile çok yakın bir bağlantısı olduğunun kabulü gerekir. Bu sebeple de her iki durum açısından da evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasındaki ön şartlardan biri olan “*Bir Türk vatandaşı ile az 3 yıldır evli olma*” şartının –en azından bugün için- gerçekleşmemiş olduğu sonucuna varılmalıdır. Yine idarenin bu durumda olan bir kimseyi Türk vatandaşlığına alması konusunda takdir yetkisi de bulunmamaktadır¹²⁵.

Bu konuda dinî nikahlı birliktelikler üzerinde de kısaca durmak gerekir. Resmî nikah olmaksızın dinî nikahla evlilik Türk hukukunda geçersizdir. Ancak çift dinî nikahla yurt dışında evlenmiş olabilir. Bu durumda ikili bir ayrımla konu ele alınmalıdır. Yurtdışında gerçekleşen evlilik geçerli bir evlilikse (MÖHUK m. 13/1 ve MÖHUK m. 5 gereğince) ve evliliğin yapıldığı yer hukukuna göre resmî şekil dinî nikah ise o hâlde bu evlilik Türk hukukunda da geçerli bir evlilik olacaktır (MÖHUK m. 13/2 gereği). Bir başka ifadeyle, bu evlilik hem ehliyet ve şartlar hem şekil açısından geçerli bir evliktir. Bu durumda TVK m. 16’da aranan diğer şartlar da gerçekleşmişse bu evlilik yoluyla Türk vatandaşlığı kazanılabilir. Bu noktada evliliğin sırf dinî nikahla gerçekleşmiş olmasının TVK m. 16/1-c kapsamında kamu düzeni engeline takılmayacağını da söylemek gerekir. Ancak yurtdışında gerçekleşen dinî nikahlı evlilik, evliliğin gerçekleştiği yer

124 Türkiye’de evlenmek isteyen yabancılar evlenmelerine engel teşkil eden bir hâllerinin bulunmadığına dair “evlenme ehliyet belgesi” getirmek zorundadırlar. Bu belge yabancının vatandaşlığında bulunduğu devletin makamları tarafından düzenlenecek olup yabancının bizzat kendisi tarafından temin edilmelidir. Şayet bunun mümkün olmaması hâlinde, bu belge evlendirme memurları tarafından Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü aracılığı ile istenebilir (Evlendirme Yönetmeliği m. 12/son ve m. 20/4). Ayrıca Türkiye 1980 tarihli Evlenme Ehliyet Belgesi Verilmesine Dair Sözleşme’yi onaylamıştır. Bu Sözleşme uyarınca her âkit devlet, yabancı bir ülkede evlenmek amacıyla talepte bulunan ve kendi kanununa göre bu evlenme için gerekli şartları taşıyan vatandaşına, bir evlenme belgesi vermeyi taahhüt etmektedir (m. 1). Bu sebeple Sözleşmeye taraf devlet vatandaşları Türk resmî makamlarında evlenmek istediklerinde “evlenme ehliyet belgesi” sunmaları gerekmektedir. Aynı şekilde Sözleşmeye taraf devletlerden birinde bir Türk vatandaşı evlenmek istediğinde Türk makamlarından düzenlenecek evlenme ehliyet belgesi de gerekebilecektir. Şayet yabancı ülkede gerçekleşecek evlilik aynı cinsten iki kişinin evlenmesi şeklinde gerçekleşecekse Türk resmî makamları tarafından evlenme ehliyet belgesi düzenlenemeyebilecektir. Ancak bir Türk vatandaşı yine de Sözleşmeye taraf olan veya olmayan bir devlette hem cinsi ile evlenmiş olabilir.

125 Doktrinde Türk vatandaşı ile aynı cinsten olan yabancı eşin TVK m. 16 uyarınca Türk vatandaşlığını kazanma talebi Türk kamu düzeninin engellenmesi ile karşılaşılabileceği de belirtilmiştir: Güngör (n 1) 144.

hukukuna göre resmî şekilde gerçekleşen bir evlilik değilse, o takdirde Türk hukuku uyarınca da geçersiz bir evlilik olacaktır (MÖHUK m. 13/2 gereği). Bu durumda bu evlilik yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması “*Bir Türk vatandaşı ile az 3 yıldır evli olma*” şartının gerçekleşmemiş olması nedeniyle mümkün değildir.

C. Yetkili Makamın Türk Vatandaşlığına Alma Konusundaki Takdir Yetkisi

1. TVK m. 10 Uyarınca Takdir Yetkisi

Türk vatandaşlık hukukunda yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması konusunda idareye takdir yetkisi tanınmıştır¹²⁶. Bu konudaki idarenin takdir yetkisinin dayanağını ise TVK m. 10 hükmü oluşturmaktadır. Bu hükme göre “*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu Kanunda belirtilen şartları taşıması hâlinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz*”. Son cümlede yer alan “mutlak bir hak sağlamaz” ifadesi ile takdir yetkisinin varlığı daha da pekiştirilmiştir. Bu nedenle yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanmak isteyen yabancı açısından Kanun’da aranan şartları sağlamış olmak, aslında sadece Türk vatandaşlığına başvuru hakkı kazandırmaktadır. İdarenin takdir yetkisi de yalnızca TVK’da aranan şartları sağlayan yabancıların vatandaşlığa alınıp alınmamasına ilişkindir.

Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un¹²⁷ 28. maddesi ile TVK m. 10’a ikinci bir fıkra eklenmiştir. İlgili hüküm “*Bu Kanun uyarınca sonradan Türk vatandaşlığının kazanılmasında uygulanacak temel ilke ve esaslar ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri alınmak suretiyle Bakanlıkça belirlenir*” şeklindedir. Konuya ilişkin çıkarılan ikincil bir mevzuat henüz bulunmamaktadır. Bu düzenleme de idarenin takdir yetkisine vurgu yapmaktadır¹²⁸.

126 Doktrinde Türk vatandaşlığını kazanma için aranan şartları taşımanın vatandaşlığın kazanılmasında yabancıya mutlak bir hak sağlamayacağı şeklinde “kesin ve emredici” nitelikte olan, “mutlak takdir yetkisi” öngören ve hatta “zımni/dolaylı yasama kısıntısı” getiren hükmün de etkisiyle, tüm şartları taşıyan yabancıların dahi Türk vatandaşlığına alınmamasının salt “Devletin hükümlerlik/egemenlik hakkı” gerekçesiyle reddedilmesinin hükümet tasarrufu teorisini çağrıştırdığı ileri sürülmektedir: Cemil Kaya, “Danıştay İçtihatlarında Hükümet Tasarrufu Teorisinden Devletin Hükümlerlik/Egemenlik Hakkı Teorisine” (2016) (7) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 650. 1961 ve 1982 Anayasalarında hükümet tasarrufu yaklaşımı sona ermiştir. Danıştay tarafından 1961 Anayasası öncesi dönemlerde hükmet tarafından vatandaşlık işlemlerine yönelik verilen kararlar idari değil siyasi kabul edilmiştir. Ayrıca hükümet tasarrufu olarak bu kararlar yargı denetiminin dışında bırakılmıştır. Günümüzde de vatandaşlığa alınma konusunu içeren idari işlemlere yönelik kararlarda Danıştay tarafından sıkça devletin hükümlerlik/egemenlik yetkisine vurgu yapılmasının hükümet tasarrufuna gönderme mahiyetinde olduğu ileri sürülmüştür: M. Ece Uyanık, “Türk Vatandaşlığının Yetkili Makam Kararıyla Kazanılmasında İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi” (2021) 9 (2) Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 515.

127 Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 7039, Kabul Tarihi: 19.10.2017, RG T. 03.11.2017/30229.

128 Erdem, *Vatandaşlık Hukuku* (n 95) 121; Mustafa Erkan, “Türk Vatandaşlığı Kanununda 7039 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişikliklerin İncelenmesi” (2019) 39 (2) PPIL 424. Benzer yönde, Uyanık (n 126) 510 vd. Doktrinde maddeye eklenen ikinci fıkranın taksidiri yetkinin kullanılmasına (yerindelik değerlendirmesine) ilişkin olduğu belirtilmektedir: Güngör (n 1) 78. Maddenin düzenleme yeri, ikincil düzenleme ile soyut konuları somuta çevirme konusunda izlenen yöntem ve düzenlemenin kanunilik ilkesi açısından değerlendirilmesi konusunda bkz. Erkan, “Değişikliklerin İncelenmesi” (n 128) 420 vd. Benzer yönde, Uyanık (n 126) 509 vd.

Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanma konusunda idareye takdir yetkisi verilmesinin nedeni bir kişiye vatandaşlık verilmesinin devletin egemenlik hakkıyla ilgisi olmasından kaynaklanmaktadır. Bu husus gerekçede açıkça “... vatandaşlığın bir bireye verilmesi egemenlik hakkıyla doğrudan ilgili olduğundan, aranan şartları taşımış olmanın vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak kazandırmayacağı hüküm altına alınmıştır” ifadeleri ile ortaya konmuştur.

İdareye TVK m. 10/1 uyarınca tanınan takdir yetkisi belirli bir sebebin gerçekleşmesi durumunda kanunda düzenlenen konuda karar alıp almama noktasındadır. Bu noktada idari işlemin konu unsuru kanunda açıkça düzenlenmiş olmasına rağmen idarenin takdir yetkisi bulunmaktadır¹²⁹. Bir başka ifadeyle, idare TVK m. 16’da aranan şartlar gerçekleşmiş olsa dahi yabancıyı Türk vatandaşlığına almak zorunda değildir. İdare, aranan şartları sağlayan yabancıya Türk vatandaşlığını verip vermeme bakımından hangisinin daha uygun düştüğünü belirleyebilecektir.

Yabancıların Türk vatandaşlığına alınması iç ve dış politika veya devletin genel güvenliği ile siyasi çıkarlar açısından sakıncalı görülürse idare bu başvuruyu takdir yetkisi çerçevesinde reddedebilecektir. Zira Türk vatandaşlığına alınma devletin hükümlerle hakkıyla ilgilidir. Özellikle güvenlik bakımından bir sakıncanın olup olmadığı vatandaşlığa alınma isteğinin olduğu dönemdeki güncel koşullara göre değerlendirilmelidir¹³⁰.

Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin şartlar TVK’da tek tek sayılmıştır. İdarenin bu noktada takdir yetkisi ancak şartları sağlayan yabancılar için bir anlam ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, TVK’da sayılan şartları yerine getiren yabancı, Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuru hakkını haiz olur. İdare bu şartları sağlamayan yabancıya yönelik takdir hakkını kullanarak Türk vatandaşlığını kazanma yönünde karar veremez. Benzer şekilde idare, şartları sağlayan yabancıların şartları sağlamadığı gerekçesi ile başvurusunu reddedemez. Bu durum takdir yetkisi kapsamında değildir. Danıştay karşısına gelen bir olayda bu hususu açıkça dile getirmiştir. Olayda, davacı Azerbaycan uyrukludur ve 04/12/2008 tarihinde Türk vatandaşıyla evlenmiştir. Bu kişi evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına alınmak için başvuru yapmış ancak başvurusu reddedilmiştir. Dava bu işlemin iptaline ilişkindir. İlk derece mahkemesi davacının evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılması için öngörülen koşulları taşıyıp taşımadığı hususunun değerlendirilmesi ve vatandaşlığa kabul edilip edilmemesinin devletin hükümlerle yetkisi kapsamında olduğuna, bununla birlikte davacının eşinin vefat etmesi nedeniyle mevzuatta yer verilen “en az üç yıldan beri Türk vatandaşıyla evli olan ve evliliği devam eden yabancı” şartını taşımadığına ve bu nedenle de davanın reddine karar vermiştir. Danıştay ise başvuru tarihinde evliliğin devam ettiğini (Türk vatandaşı eşin vefat etmediği) ve diğer şartların da sağlandığını açıklamış ve idare mahkemesinin kararını bozmuştur. Kararda,

129 Kırışık (n 23) 56.

130 Nomer (n 7) 79. Benzer yönde, Güngör (n 1) 81.

TVK’da şartların açıkça sayıldığı ve bu yönde yetkili makamın takdir yetkisi olmadığı; idarenin takdir yetkisini kamu yararına uygun ve objektif esaslara göre kullanması gerektiği ve başvuru sahibinden kaynaklanan sübjektif değerlendirmelerin somut bilgi ve belgelerle ortaya konulması lüzumu belirtilmiştir¹³¹. Kanaatimizce Danıştay’ın vermiş olduğu karar yerindedir. Zira yetkili makam başvuru şartlarını taşıyan bir yabancının Türk vatandaşlığına alınmasına ilişkin takdir yetkisini kullanmamıştır. Yetkili makam burada başvuru şartlarını sağlayan bir yabancının şartları sağlamadığına ilişkin karar vermiştir. Hâlbuki yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığına alınma konusunda bazı şartların sağlanması bakımından idarenin takdir yetkisi olduğu kabul edilse bile¹³² bu konuda bulunmamaktadır. Zira başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi hâlinde aile birliği içinde yaşama şartının aranmayacağı açıkça Kanun’da düzenlenmiştir (TVK m. 16/2). Konuya ilişkin verilen kararda idarenin takdir yetkisinin sınırlarını aştığını söylemek mümkündür.

İdarenin takdir yetkisine dayanarak tesis edeceği işlemler, kanunun öngördüğü hukuki sonuca yönelik olmalıdır. Aksi hâlde, idari işlem konu unsuru bakımından hukuka aykırıdır¹³³. Bu nedenle idare Türk vatandaşlığına alınma için yapılan başvuruda başvuruyu kabul edebileceği gibi reddedebilir. Konuya ilişkin başka bir karar veremeyecektir. Aynı zamanda idare Türk vatandaşlığına alınma başvurusunu kabul edecekse Kanun’da sayılan şartların gerçekleşmiş olması zorunluluğu bulunmaktadır. Doktrinde, idarenin bir karar alma ya da almama noktasında konu unsurunda sahip olduğu takdir yetkisinin genellikle yerindelik alanına girdiği ve bu sebeple bu tür işlemlerin yargı denetimi dışında kaldığının söylenebileceği, ancak idarenin mevzuatta gösterilen sebepten başka bir karar alması ya da mevzuatta gösterilen sebep gerçekleşmeden karar alması durumunda hukuka aykırı hareket etmiş olacağı ve idari yargı organının da bu idari işlemi iptal edebileceği belirtilmektedir¹³⁴.

2. TVK m. 16’da Aranan Şartlar Bakımından Takdir Yetkisi

Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanma konusunda her bir yol için TVK’da farklı koşullar aranmaktadır. Aranan bu şartların gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda da kararı yetkili makam vermektedir. Bazı şartlar yoruma açık değildir. Örneğin, olağan yolla Türk vatandaşlığının kazanılması için aranan şartlardan biri olan başvuru tarihinden geriye doğru en az beş yıldır Türkiye’de ikamet etme şartı böyledir. Belgeler ışığında bu husus tespit edilecektir. Ancak bazı şartlar yoruma açıktır. Yönetmelik ile açıklığa kavuşturulmaya çalışılsa da kimi zaman yetkili makamın yorumuna ihtiyaç duyulan hususlar olabilmektedir.

131 Nomer (n 7) 79.

132 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cemre Tüysüz “Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında İdarenin Takdir Yetkisi” (2022) 13 (1) İnÜHFD 53 vd.; Uyanık (n 126) 495 vd.

133 Kaya *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 220.

134 Kırışık (n 23) 57.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için aranan ön şart en az üç yıldan beri bir Türk vatandaşı ile evli olma ve bu evliliğin devam ediyor olmasıdır. İdare kendisine yapılan başvuruda bu hususu somut belgelerle karara bağlayacaktır. Bu noktada idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır¹³⁵.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması bakımından aranan asli şartlardan ilki ise “aile birliği içinde yaşama”dır. Yetkili makam aile birliği içinde yaşama kavramını yorumlayarak şartın sağlanmış olup olmadığına karar verecektir. Burada yapılacak değerlendirme, idarenin subjektif bir değerlendirmesi değildir. Bir başka ifadeyle, idare bu kavramı toplumda geçerli olan genel anlayışa uygun ve objektif bir değer yargısına dayandırmak zorunda olduğundan bu hususta takdir yetkisinin olduğunu söylemek mümkün görülmemektedir¹³⁶.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aranan asli şartlardan ikincisi ise “evlilikle bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama” şartıdır. Yönetmelikte bazı fiiller bu hususa ilişkin olarak örnek mahiyetinde sayılmıştır. Bu noktada idare Yönetmelik’te sayılan fiillerin dışında başka fiilleri de evlilik ile bağdaşmayacak bir faaliyet içinde değerlendirebilir. Ancak bu değerlendirme de yine subjektif olmayacak; toplumda geçerli olan genel anlayışa uygun ve objektif bir değer yargısına dayandırılacaktır. Kanaatimizce burada da idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır.

Asli şartlara ilişkin aranan son şart ise “millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama”dır. Bu kavramlar daha önce inceleme konusu yaptığımız belirsiz hukuki kavramlardandır. Belirsiz hukuki kavramlar söz konusu olduğunda idarenin takdir yetkisinin olup olmadığı ise kavramların içeriğinin nasıl doldurulduğu ile ilgilidir¹³⁷. Şayet burada kavramların içeriğinin idarenin subjektif değerlendirmesi yerine toplumun genel anlayışı esas alınmak suretiyle objektif değer yargılarıyla doldurulması gerektiği kabul edilecek olursa, takdir yetkisinin olmadığı sonucuna varılabilecektir. Bu tespiti yapabilmek için mevzuattaki düzenlemeleri incelemek gerekir.

TVK m. 11 gerekçesi, Yönetmelik m. 28/2-c ve 72/5 bu belirsiz hukuki kavramların içeriğini tespit etmek için yol göstericidir. Özellikle Yönetmelik m. 72/5 son cümlede yer alan “taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar...” ibaresinin iptali için açılan davada Danıştay maddenin

135 Aybay, Özbek and Ersen-Perçin 403 sayılı mülga TVK’da evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aranan şartlar bakımından idarenin takdir yetkisi olduğunu belirtmektedir: Aybay, Özbek and Ersen-Perçin (n 94) 132.

136 Benzer yönde, Tüysüz (n 132) 61.

137 Benzer yönde, Tüysüz (n 132) 57. Doktrinde bu şartın 403 sayılı mülga TVK’da yer almadığı; ancak uygulamada gizli bir yönergeyle kimlerin vatandaşlığa alınmasının sakıncalı olduğu belirlendiği ve bazı mahkeme kararlarına durumun yansdığı; bu kararlarda devletin genel güvenliği ve siyasi çıkarlarının dikkate alındığı ve kanunun verdiği takdir yetkisine dayanarak bu değerlendirmelerin yapılabileceğinin belirtildiği fakat bu durumun Anayasa m. 66/3’e aykırılık oluşturduğu ileri sürülmektedir: F. Bilge Tanrıbilir, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri” (2008), (75) *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 40 vd. Benzer yönde, Erten, “Millî Güvenlik” (n 99) 1356-1357.

millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından vatandaşlığa alınmada engel teşkil edecek suç ve cezalara ilişkin açıklama yaptığını belirtmiştir¹³⁸.

Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama kriterinin idareye takdir yetkisi verip vermediği özellikle son dönemde çok tartışılmaktadır. Doktrinde bir görüş, bu TVK m. 11 gerekçesi ve özellikle Yönetmelik m. 72/5'in idarenin takdir yetkisini sınırlandırdığını ve öngörülebilirliği bir ölçüde sağladığını ifade etmektedir¹³⁹. Diğer görüş, bu belirsiz hukuki kavramların içeriğinin idarenin sübjektif değerlendirmesiyle değil objektif esaslarla doldurulması gerektiği ve bu nedenle idarenin bağlı yetkisi olduğunu ileri sürerken¹⁴⁰, bir başka görüş ise kavramların objektif değerlendirmelerden uzak olması sebebiyle idarenin geniş bir takdir yetkisinin bulunduğunu belirtmektedir¹⁴¹. Ayrıca doktrinde vatandaşlık hukuku gibi kanunilik ilkesinin egemen olduğu bir alanda zaten idarenin takdir yetkisinin olmasına rağmen ayrıca “mili güvenlik” ve kamu düzeni” gibi muğlak kavramlara yer verilmemesi gerektiğine ilişkin bir görüş de bulunmaktadır¹⁴².

TVK m. 11 gerekçesi, Yönetmelik m. 25/2-c ve m. 72/5 ile kavramlar somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu düzenlemeler, kavramların içeriğini belirleyebilme açısından bir çerçeve çizmekte, yol göstermektedir. Öngörülebilirliği sağlamayı hedeflemektedir. Kavramların temelinde politika, siyaset, güncel koşullar önemli bir yere sahip olduğundan, yapılan yoruma göre kavramların içeriği değişiklik gösterebilecektir¹⁴³. Ancak yapılacak yorum yine de objektif değer yargılarına dayanmalıdır. Düzenlemeler ise yapılacak yorumlara ışık tutacak mahiyettedir. Bir başka ifadeyle, idare “millî güvenlik ve kamu düzeni” kavramlarının içeriğini belirlerken serbest olmadığı gibi kendisinin bir tercih yapma imkânı da bulunmamaktadır. Bu nedenle bu hususta idarenin takdir yetkisi olmadığını, bağlı yetkisi olduğunu düşünmekteyiz. Yine de idarenin bu belirsiz hukuki kavramların içini doldururken yorum yapması gerektiği de ortadadır. Kanaatimizce idarenin bu noktada yapacağı yorumun niteliği “değerlendirme marjı” mahiyetindedir. İdare mahkemeleri kişilerin yapmış oldukları eylemlerin millî güvenlik ve kamu düzenine aykırılık teşkil edip etmeyeceğini denetleyebilecektir. Ancak idarenin takdir yetkisinin olmadığı alan

138 Danıştay 10. Dairesi'nin T. 15.10.2020, E. 2015/1612, K. 2020/3837 sayılı kararı, (www.danistay.gov.tr) Erişim tarihi 05.05.2022).

139 Erten, “Millî Güvenlik” (n 99) 1358-1359. Erten, Yönetmelik m. 72/5'de sayılan eylemlerin sınırlı sayıda olduğunu, vatandaşlık başvurusunun millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama şartı uyarınca reddedilebilmesi için başvuruçunun eyleminin bu kapsamdaki eylemlerden birine girmesi gerektiğini ifade etmiştir. Erten, “Millî Güvenlik” (n 99) 1360-1361.

140 Benzer yönde, Doğan (n 1) 71 vd.; Tüysüz (n 132) 58. Erten ise kamu düzeni şartı bakımından idarenin takdir yetkisi olmadığını belirtmiştir. Erten, “Millî Güvenlik” (n 99) 1360.

141 Banu Şit-Köşgeroğlu, “İstisnai Yoldan Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Genel Esaslar ve Son Değişiklikler Çerçevesinde Türk Vatandaşlığının İstisnai Yoldan Kazanılması”, (2017) 7(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 170. Benzer yönde, Erdem *Vatandaşlık Hukuku* (n 95) 175; Erkan “Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni” (n 107) 35; Erten “Millî Güvenlik” (n 99) 1357-1358; Feriha Bilge Tanrıbilir “Evlenme ve Vatandaşlık” (2020) 5(5) Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3042; Uyanık (n 126) 519.

142 Tanrıbilir “Vatandaşlığın Kazanılması” (n 137) 42.

143 Benzer yönde, Erkan “Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni” (n 107) 35.

bahsi geçen kıstasa ilişkindir. Yoksa idare, kişinin millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil eden bir fiilinin olmadığına kanaat getirmesine rağmen TVK m. 10 uyarınca sahip olduğu takdir yetkisine dayanarak kişinin Türk vatandaşlığına alınmamasına karar verebilir.

Doktrinde Yönetmelik m. 72/5 kapsamındaki kişiler hariç olmak üzere gerçek bir evliliği bulunduğu tespit edilenlerin vatandaşlık başvurularının TVK m. 16/1-c kapsamında kamu düzeni açısından yapılacak değerlendirmede “*bozulan kamu düzeninin evlilikle birlikte yeniden tesis edilip edilmediğinin* “ *ya da genel olarak “kamu düzenine aykırılığının devam edip etmediğinin*” araştırılması gerektiği; bu konuda Kanun’da bir zaman sınırlaması olmadığı için bu yöndeki değerlendirmenin TVK m. 10 uyarınca takdir yetkisi kapsamında olduğu; Danıştay’ın çeşitli kararları uyarınca gerçek bir evliliği olan çiftlerin evlilik öncesi ve evlilikten sonraki suç kayıtlarının idarece bir bütün olarak ele alındığı ve “*genel ahlâk, Türk örf âdetlerine aykırılık veya Türk kültür, örf ve âdetlerine aykırı davranışlar nedeniyle ahlâki bakımdan iyi örnek teşkil etmeme*” temelinde TVK m. 16/1-c kapsamında değerlendirdiği ve yüksek mahkemenin bu durumu yetkili makamın takdir yetkisi içinde kabul ettiği ifade edilmiştir¹⁴⁴. Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâl içinde bulunmama şartının kişinin hayatının hangi anında aranacağı mevzuatta belirtilmemiştir. Kanaatimizce idareye bu noktada tanınmış olan değerlendirme yetkisinin sadece TVK m. 10’dan kaynaklandığını kabul etmek eksik olabilir. Şöyle ki belirsiz hukuki kavramlar mahiyeti gereği yorum yapılmasına uygun kavramlardır. Bu nedenle İçişleri Bakanlığı millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâl içinde bulunmamayı “evlilik müddetince bulunmama” şeklinde yorumlayabileceği gibi “evlilik öncesinde bulunmama” şeklinde de yorumlayabilir. Bize göre millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama kriterinin yabancıнын evliliği sürecinde aranması gerekmektedir. İdarenin bu hususta takdir yetkisi bulunmamaktadır ve yapılacak değerlendirme, yargı denetimine açıktır. İdare başvuruda millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlin olduğuna karar verdikten sonra takdir yetkisini kullanarak Türk vatandaşlığının kazanılmasına karar veremez. Zira, TVK m. 10 kapsamındaki takdir yetkisi şartları sağlayan yabancılara yönelik kullanılacak bir yetkidir. Buna karşın idare, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlin olmadığına karar verdikten sonra TVK m. 10 uyarınca kendisine tanınan takdir yetkisi çerçevesinde Türk vatandaşlığına alınma başvurusunu reddedebilir. Bu noktadaki gerekçesi ise kişinin evlilik öncesi millî güvenlik ve kamu düzenine aykırı faaliyetleri olabilir. Bu husus idarenin takdir yetkisi kapsamındadır.

İdarenin bu ayrımı yapmadan “*genel ahlak ve Türk örf âdetlerine aykırılık veya Türk kültür, örf ve âdetlerine aykırı davranışlar nedeniyle ahlâki bakımdan iyi örnek*

144 Güngör (n 1) 142. Örnek kararlar için bkz. Güngör (n 1) 142-144, dn. 425.

teşkil etmeme” gibi şartlarla vatandaşlık başvurusunu kabul etmemesi mevzuatta aranmayan bir şartı evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması bakımından araması anlamına gelmektedir. Bu durum ise kanaatimizce vatandaşlık hukukunda hâkim olan kanunilik ilkesine aykırılık teşkil edebilir.

3. Evliliğin Butlanında Takdir Yetkisi

Evliliğin butlanına karar verilmesi durumunda evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişi Türk vatandaşlığını kaybederken (Yönetmelik m. 31/1) evlenmede iyi niyetli olan yabancı eş ise Türk vatandaşlığını muhafaza edecektir (TVK m. 16/3 ve Yönetmelik m. 31/1). Dolayısıyla İçişleri Bakanlığı tarafından yabancının evlenmede iyi niyetli olduğu tespit edilmişse Türk vatandaşlığı muhafaza edilecek, kötü niyetli olduğu tespit edilmişse de Türk vatandaşlığı sona erecektir.

Yönetmelikte, İçişleri Bakanlığının yabancı eşin evlenmede iyi niyetli olup olmadığını incelemesi yapılacağı belirtilmiştir (m.31/1). Bu araştırmada hangi hususlara göre karar verileceği ya da iyi niyetli olma durumunun nasıl tespit edileceğine ilişkin bir düzenleme yer almamıştır. Bu nedenle iyi niyetin tespitinde idarenin takdir yetkisi olup olmadığı üzerinde durulmalıdır.

Maddede geçen evliliğin butlanı ifadesi hem mutlak butlan hem nisbi butlan hâllerini kapsamaktadır. Türk hukukunda evliliğin butlanında iyi niyetli olma ile eşin ya da eşlerden birinin evlenme anında evlenmeyi batıl kılan bir sebebin olduğunu bilmemeleri ve gerekli özeni göstermiş olsalar dahi bilemeyecek durumda olmaları anlaşılmaktadır¹⁴⁵.

Türk vatandaşlığını kazanan eş iyi niyetli ise vatandaşlığını muhafaza edecektir. Bu noktada iyi niyet ile kastedilen yabancı eşin evliliğin batıl olduğunu bilmemesi, bilmesi de gerekmemesidir¹⁴⁶. Örneğin, yetkili evlendirme memuru tarafından evlenme izni verilen bir kimsenin evli olmadığını kabul etmek makul olduğundan, önceki evliliğin sona erip ermediğinin araştırılması beklenemez. Bu durumda evli bir kişiyle evlenen kişinin kural olarak özensiz olduğunu kabul etmek mümkün görülmemektedir¹⁴⁷. Özellikle Türk vatandaşı eş, daha önceden yurtdışında yapmış olduğu evliliği yetkili makamlardan gizlemiş olabilir ve bu durumda evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan eşin evlenme anında iyi niyetli olduğunun kabulü gerekir¹⁴⁸.

145 Mehmet Erdem and Aslı Makaracı Başak, *Aile Hukuku* (Seçkin 2022) 78-79. Benzer yönde, Kılıçoğlu (n 112) 85.

146 Doğan (n 1) 105. Doktrinde iyi niyetin, evlenmenin Türk vatandaşlığını kazanmak için yapılıp yapılmadığı bakımından aranması gerektiği de ileri sürülmektedir: Reçber and Özgenç (n 100) 381.

147 Erdem and Makaracı-Başak (n 145) 80.

148 Erten, “Evliliğin Butlanı” (n 92) 267.

Evliliğin butlanına ilişkin açılan davada iyi niyete/kötü niyete ilişkin bir tespit yapılmış olabilir¹⁴⁹. Bu durumda İçişleri Bakanlığı bu tespit ile bağlı olacaktır¹⁵⁰. Zira, yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez (Anayasa m. 138/4). Ancak mahkemenin her zaman bu hususa ilişkin bir belirleme yapmak zorunda olduğunu söylemek mümkün değildir. Kaldı ki evliliğin butlanı davasında yabancı hukukun uygulanması ihtimalinde yabancı hukukun iyi niyete bir sonuç bağlamaması ya da yabancı adli ya da idari birimlerce verilen evliliğin butlanı kararında iyi niyete/kötü niyete ilişkin bir tespite yer verilmemesi söz konusu olabilir. İşte bu durumda yabancı eşin iyi niyetli olup olmadığı İçişleri Bakanlığı tarafından tespit edilecektir¹⁵¹.

Kanunun iyi niyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyi niyetin varlığıdır. Ancak durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyi niyet iddiasında bulunamamaktadır (TMK m. 3). Evlenmenin butlanına karar verilirse, evlenirken iyi niyetli bulunan eş bu evlenme ile kazanmış olduğu kişisel durumunu korumaktadır (TMK m. 158). Doktrinde, TMK m. 158 ve TMK m. 3'ün birlikte değerlendirilmesi ile birlikte iyi niyetli olduğunu iddia eden eşin bu iddiasından yararlanacağı (iyi niyetli kabul edileceği) ve evlenme anında iyi niyetli olunmadığını iddia eden tarafın bu durumu ispatlaması gerektiği ileri sürülmüştür¹⁵².

İçişleri Bakanlığı “evliliğin butlanında iyi niyetli olma” durumuna ilişkin inceleme yaparken, iyi niyetli olup olmadığı incelenen eşin (ilgilinin), evliliğin kurucu şartlarının olmadığını bilmesine/bilebilecek durumda olmasına rağmen bu hususu gizlemiş olduğunu tespit ederse, bu eylem idarenin vatandaşlık kazanmaya esas teşkil eden bir hususta yanıtılması anlamına gelmektedir. Bu durumun yaptırımını ise Türk vatandaşlığının iptalidir (TVK m. 31). Türk vatandaşlığının iptali konusunda idareye takdir hakkı verilmemiştir. Evliliğin butlanına hükmedilmiş olmasına karşın Türk vatandaşlığı, ilgilinin hileli davranışları sonucunda değil, idarenin hukuki şartlar oluşmadan vatandaşlığa alınmaya ilişkin karar vermesi nedeniyle de kazanılmış olabilir. Kanaatimizce bu durumda TVK m. 16/3'deki iyi niyetli eşin Türk vatandaşlığını koruyacağına ilişkin açık hüküm, İçişleri Bakanlığının kararını geri almasına (TVK m. 40) engel teşkil etmektedir¹⁵³.

149 Örneğin “Evlenmenin butlanını dava etme hakkı mirasçılara geçmez. Ancak, mirasçılar açılmış olan davayı sürdürebilirler. Davanın sonucunda evlenme sırasında iyi niyetli olmadığı anlaşılan sağ kalan eş, yasal mirasçı olamayacağı gibi, daha önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendisine sağlanan hakları da kaybeder” (TMK m. 159) hükmünde mahkemenin sağ kalan eşin evlenmede iyi niyetli olup olmadığını tespiti gerekmektedir.

150 Erten, “Evliliğin Butlanı” (n 92) 272.

151 Erten, “Evliliğin Butlanı” (n 92) 272.

152 Reçber and Özgenç (n 100) 381.

153 Erten, “Evliliğin Butlanı” (n 92) 272. Aksi yönde: Doğan (n 1) 105.

Görüldüğü gibi evliliğin butlanı durumunda, Türk vatandaşlığını bu evlilik yoluyla kazanmış olan eşin Türk vatandaşlığını muhafaza etmesi evlenmede iyi niyetli olmasına bağlıdır. Yönetmelik de İçişleri Bakanlığı'nın bu konuda gerekli incelemeyi yapacağını düzenlenmiştir (Yönetmelik m. 31/1). Ancak evliliğin butlanı davasında mahkeme iyi niyete/kötü niyete dair bir tespit yapmışsa İçişleri Bakanlığı bu tespit ile bağlı olacağından aksine bir karar vermesi mümkün değildir. Şayet mahkeme tarafından iyi niyete/kötü niyete dair bir belirleme yapılmamışsa da İçişleri Bakanlığının kişinin iyi niyetli olup olmadığını incelerken “evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan eşin evlenme anında evlenmeyi batıl kılan bir sebebin olduğunu bilmemesi ve gerekli özeni göstermiş olsa dahi bilemeyecek olması” kıstasından hareket etmesi gerekmektedir. Bu belirlemeleri toplumda geçerli olan genel anlayışa veya objektif bir değer yargısına dayandırmak zorunda olduğundan bu konuda İçişleri Bakanlığı'nın takdir yetkisinin olmadığını düşünmekteyiz.

4. Yargısal Denetim

İdari yargı organları¹⁵⁴ takdir yetkisini denetlerken hukuka uygunluk denetimi ile sınırlıdır. Bu nedenle idarenin de Türk vatandaşlığına alınma konusunda tesis edeceği idari işlemin hukuka uygun olması gerekir. Bu kapsamda idarenin takdir yetkisini kullanırken objektif olması ve vatandaşlık hukuku ile ilgili uluslararası alanda kabul edilen temel ilke ve esaslara uygun davranması gerekmektedir¹⁵⁵. Bunun yanı sıra idarenin takdir yetkisini hukuka uygun kullanılmış olması için anayasal kurallara uymak üst başlığında sosyal devlet, aile birliğinin korunması, eşitlik, idarenin bütünlüğü, savunma hakkı, ölçülülük, çevrenin korunması, düşünce ve kanaat hürriyeti gibi bazı temel ilkelere uygun davranması da gerekmektedir. Ayrıca idari işlemin kamu yararı ve hizmet gereklerine uygun olması bir diğer kriter olarak kabul edilmektedir¹⁵⁶.

İdarenin verdiği kararda neden bu hususta karar verdiğini belirtir nitelikte gerekçeye ihtiyaç olduğu açıktır. Aksi hâlde idari yargının hukuka uygunluk denetimi yapması güçleşecek ve başvuruculara etkin bir savunma imkânı tanınmış olmayacaktır. Özellikle idari işlem yargıya taşındığında idarenin işlemin sebebini göstermesi gerekmektedir¹⁵⁷. Yargı, hukuka uygunluk denetiminde idarenin ortaya koyduğu sebebi ve bu sebebin

154 Danıştay Kanunu uyarınca Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak görev yapacağı davalar haricinde (Danıştay Kanunu m. 24), idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davalarında genel yetkili mahkeme idare mahkemeleridir (İYUK m. 2/1-a). Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında, başvuru türüne göre yetkili makam değişmektedir. Örneğin, olağan yolla Türk vatandaşlığının kazanılmasında yetkili makam İçişleri Bakanlığı iken, istisnai yolla Türk vatandaşlığının kazanılmasında ise Cumhurbaşkanıdır. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında yetkili makam İçişleri Bakanlığı olduğundan, idarenin başvurunun akıbeti hakkında vermiş olduğu karara karşı açılacak iptal davasında ilk derece mahkemesi idare mahkemeleridir. Buna karşın yetkili makamın Cumhurbaşkanı olduğu hâllerde ise ilk derece mahkemesi Danıştay'dır.

155 Erkan, “Değişikliklerin İncelenmesi” (n 128) 424.

156 Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi* (n 8) 157 vd. Benzer yönde, Akbulut (n 20) 344 vd.; Akyılmaz (n 14) 34 vd.; Arat-Özkaya (n 17) 39 vd.; Nohutçu (n 33) 320; Seçkin and Üstün (n 13) 516.

157 Uyanık (n 126) 519.

gerçekleşip gerçekleşmediğini denetleyebilecektir¹⁵⁸.

Hukuka uygunluk denetimi idari işlemin yazılı hukuk kaynaklarına uygun olması kadar yazılı olmayan hukuk kaynaklarına –örneğin adalet, hakkaniyet, eşitlik, örf ve âdetler gibi hukukun genel prensiplerine uygun olma- ve ayrıca yargı içtihatlarına da uygun olmasını kapsamaktadır¹⁵⁹.

Yargı organının denetim sınırı da Türk vatandaşlığına kabul ya da ret kararının hukuka uygunluğu ile sınırlıdır. İdare bu seçeneklerden birini seçmeye zorlanamayacaktır. İdare, yapılan vatandaşlık başvurusuna ilişkin kararında kamu yararı ve hizmet gereklerine en uygun olanını seçme noktasında takdir yetkisine sahiptir. Ayrıca mahkemeler idarenin Türk vatandaşlığına alınması başvurusu konusunda vermiş oldukları kararlarda takdir yetkisini denetlerken adeta idarenin yerine geçerek karar veremeyecektir. Aksi hâlde, yargı kararı ile idarenin takdir yetkisi kaldırılmış olur ki bu durum Anayasa’ya aykırıdır (Anayasa m. 125/4).

Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kararlarda idareye tanınan takdir yetkisinin kapsamı Ankara Bölge İdare Mahkemesi’nin bir kararına yansımıştır¹⁶⁰. Kararda Cezayir uyruklu bir yabancı, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuru yapmış ancak başvuru, yabancının milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli olması nedeniyle reddedilmiştir. Ret kararına karşı açılan iptal davasında ilk derece mahkemesi Türk vatandaşlığına kabul etme konusunda idarenin takdir yetkisi olduğu ve konunun bu kapsamda kaldığı gerekçesiyle idari işlemde hukuka aykırılık bulunmadığına karar vermiştir. İlk derece mahkemesinin kararına karşı Ankara Bölge İdare Mahkemesi’ne başvurulmuştur. Mahkeme “... 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 10. maddesinde, aranan şartları taşımanın vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamayacağı kurala bağlanmış olup, Devletin hükümlerlik hakkının doğal bir sonucu olarak yabancıları Türk Vatandaşlığına kabul edip etmeme konusunda idarenin takdir yetkisi bulunduğu kuşku bulunmamaktadır. Bu yetkinin ancak kanunun temel ilkeleri, kamu yararı ve hizmet gerekleri göz ardı edilerek kullanıldığının kanıtlanması ya da idari yargı merciince saptanması hâlinde, dava konusu edilen işlemin sebep ve maksat yönlerinden hukuka aykırılığı sebebiyle iptalini gerektireceği açıktır. Bütün idari işlemler, nihai olarak kamu yararını gerçekleştirme hedefine yönelmek durumunda olduğundan idari işlemin amaç unsuru bakımından hukuka aykırı sayılabilmesi için idari işlemin tesis edilmesinde kamu yararı dışında bir amacın gözetilmiş olması gerekir. Anayasa Mahkemesi kararlarında kamu yararı kavramından ne anlaşılması gerektiği ortaya konmuştur. Buna göre, kamu yararı, genel bir ifadeyle, bireysel, özel çıkarlardan ayrı ve bunlara üstün olan toplumsal yararı ifade etmektedir...”. Yapılan

158 Erkan, “Değişikliklerin İncelenmesi” (n 128) 425. Benzer yönde, Kalabalık “Takdir Yetkisinin Sınırı” (n 10) 172 vd.

159 Kırışık (n 23) 62.

160 Ankara BİM, 10. İDD, T. 15.11.2017, E/K 871/1085 sayılı karar. Karar için bkz. Uyanık (n 126) 517.

yargılama sonucunda işlemin iptali talebinin reddine dair verilen karar kaldırılmıştır. Kararda Türk vatandaşlığına alınma konusunda idarenin takdir yetkisinin olduğu kabul edilmekle birlikte, bu yetkinin sınırlarından bahsedilmiştir. İdarenin takdir yetkisinin hukuka uygun kullanıldığına kabulü için idari işlemin kanunun temel ilkelerine, hizmet gereklerine ve kamu yararına uygun kullanıldığına kanıtlanması ya da bu durumun yargı merciince saptanması hâlinde dava konusu idari işlemin sebep ve amaç yönlerinden hukuka aykırılığı nedeniyle iptal edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır¹⁶¹.

Sonuç

İdari eylem ve işlemlerin tüm ayrıntıları ile her zaman mevzuatta düzenlenmesi mümkün değildir. Bu durum kimi zaman bir zorunluluktan kaynaklanmakla birlikte kimi zamansa kamu hizmetlerinin günün koşullarına uygun ve daha etkin kullanılması için tercih edilen bir durumdur. Bu gibi nedenlerle idareye takdir yetkisi tanınmaktadır.

Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında idareye takdir yetkisi tanınmıştır (TVK m. 10). Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması da yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının bir alt türüdür ve bu konuda idarenin takdir yetkisi bulunmaktadır. Vatandaşlık kavramı, devletin hükümlerlik yetkisi ile ilgili olduğundan bu konuda idareye takdir yetkisi verilmesi yerinde bir yaklaşımdır.

Takdir yetkisi idareye verilen hareket serbestisidir. Dolayısıyla idarenin takdir yetkisi, şartları sağlayan yabancıların Türk vatandaşlığına alınıp alınmamasına ilişkindir. Bu hususta idareye takdir yetkisi verilmiş olması idarenin hukuka aykırı karar verebileceği anlamına gelmemektedir. İdare bu takdir yetkisini kullanırken hukuksal çerçeveye uygun hareket etmelidir. Bu durum hukuk devletinin gereğidir.

Türk vatandaşlığının kazanılmasında her bir yol için ayrı şartlar düzenlenmiştir. Bu çalışmada idarenin takdir yetkisinin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasındaki görünümü incelenmiştir. Bu hususun değerlendirilebilmesi için öncelikle takdir yetkisi kavramı, şartları, yargısal denetimi ve sınırları incelenmiştir. Ardından evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin şartlar incelenmiş ve hem TVK m. 10 uyarınca idareye tanınan takdir yetkisi hem her bir şart açısından idarenin takdir yetkisinin olup olmadığı tartışılmıştır.

TVK m. 10 uyarınca idareye verilen takdir yetkisi idari işlemin konu unsurunda tanınmıştır. İdare bu takdir yetkisini kamu yararı ve hizmet gereklerine uygun kullanılmalıdır. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuru yapıldığında idarenin vereceği kabul ya da ret kararına karşı yargı yolu açıktır (Anayasa m. 125/1 gereği). Ancak yargı yetkisi hukuka uygunluk denetimi ile sınırlıdır. Mahkemelerin

161 Uyanık (n 126) 518.

yerindelik denetimi yapması mümkün değildir. Ayrıca, mahkemenin yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı vermesi de mümkün değildir (Anayasa m. 125/4). Böylelikle idarenin eylem ve işlemlerine karşı yönetilenlerin hakları korunabilirken, takdir yetkisinin yargısal denetiminin de sınırları çizilmiştir.

Yapılan incelemede şartların varlığı bakımından idarenin takdir yetkisinin olmadığı kanaatine ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle, örneğin idare bir evliliğin en az 3 yıldır devam edip etmediğine ya da başvuru sahibinin evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyeti bulunup bulunmadığına karar verirken takdir yetkisine sahip değildir. Bu konuda özellikle millî güvenlik ve kamu düzeni kıstaslarının üzerinde ayrıca durulmuştur. Zira bu kavramlar belirsiz hukuki kavramlardır. Belirsiz hukuki kavramlar konusunda idarenin takdir yetkisi olup olmadığı Türk idare hukuku doktrini tarafından da tartışılmaktadır. Kanaatimizce özellikle TVK m. 11 gerekçesi ve Yönetmelik m. 72/5 bu kavramların içeriğinin nasıl doldurulması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle kavramların içeriğinin objektif esaslarla ve toplumda geçerli olan genel anlayışa göre değerlendirilmesi gerekir. Ancak yine de idarenin az ya da çok bir değerlendirme ve yorum yapması gerekmektedir. Çalışmada idarenin “millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama” şartı açısından takdir yetkisi olmadığı kanaatine ulaşılmıştır. İdare bu kavramları yorumlayacak ve bir değerlendirme yapacaktır. Her ne kadar objektif esaslarla bir değerlendirme yapacak olsa da güncel siyasi ya da politik koşullardan kavramların içeriği etkilenebilecektir. Bu nedenle idarenin bu hususta yapacağı yorumun değerlendirme marjı mahiyetinde olduğunu ve değerlendirme marjının işlemin hukukiliği ile ilgili olmasından dolayı her zaman yargısal denetime tabi olduğunu düşünmekteyiz.

Çalışma kapsamında Türk hukukunda kabul edilmeyen evliliklerle ya da evlilik benzer yaşam modellerine istinaden evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının mümkün olup olmadığı da incelenmiştir. Evlilik benzeri yaşam modelleri adı üstünde olduğu gibi bir evlilik değil ona benzeyen kurumlardır. Yurt dışında bir şekilde gerçekleşen bu tür bir birliktelikle TVK m. 16 uyarınca Türk vatandaşlığının kazanılmasının mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Zira evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için aranan ön şartlardan biri olan “Bir Türk vatandaşı ile en az 3 yıldır evli olma” şartı gerçekleşmemiştir. Kanun’da aranan bir şart gerçekleşmediğinden idarenin TVK m. 10 uyarınca da bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Benzer sonuca eşcinsel evlilikler için de ulaşılmıştır.

Evliliğin butlanı teşkil edecek mahiyette bir evlilik gerçekleşmiş ve bu evlilik sebebiyle Türk vatandaşlığının kazanılması için idareye başvuru yapılmış olabilir. Bu durumda idare başvuru esnasında bu sebebi fark ederse evliliğin butlanına karar

veremeyecektir. Zira evliliğin butlanına hâkim karar verebilir (TMK m. 156). Bu durumda idarenin Cumhuriyet Savcısı'na haber vermesi ve Cumhuriyet Savcı'nın da mahkemeye başvurarak evliliğin butlanı davası açması yerinde olacaktır (TMK m. 147). Bu durumda idare, mahkeme kararına göre kişinin Türk vatandaşlığına alınıp alınmayacağına karar verebilir. Ancak idare bu hususları gözden kaçırmış ve bu evliliğe dayanılarak Türk vatandaşlığı kazanılmış olabilir. Bu durumda ise evliliğin butlanının Türk vatandaşlığı üzerindeki etkisi gündeme gelecektir.

Evliliğin butlanı konusunun evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması açısından oluşturacağı durum Kanun'da ayrı bir fıkra ile düzenlenmiştir. Söz konusu hükme göre evlenmenin butlanına karar verildiğinde Türk vatandaşlığını kazanan kişi iyi niyetli ise vatandaşlığını muhafaza edecektir (TVK m. 16/3). Yönetmelik'te ise Türk vatandaşlığını kazanan kişinin evliliğinin butlanına karar verilmesi durumunda vatandaşlığını kaybedeceği; ancak İçişleri Bakanlığı tarafından yapılacak inceleme sonucunda evlenmede iyi niyetli olduğunun tespit edilmesi hâlinde Türk vatandaşlığını koruyacağı düzenlenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda iyi niyetin tespiti konusunda idarenin takdir yetkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Zira idare bu noktada verilmiş bir yargı kararında iyi niyete/kötü niyete ilişkin bir belirleme varsa buna uygun karar vermelidir. Şayet yargı kararında bu husus değinilmemişse idarenin iyi niyet açısından yapacağı inceleme “Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanan eşin evliliğinin butlanına ilişkin bir sebebin varlığını bilmemesi ve gerekli özeni göstermiş olsa dahi bilemeyecek durumda olması”na ilişkindir. İdare bu araştırmasını da objektif esaslarla ve toplumda geçerli olan genel anlayışa göre yapmalıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

Akıylmaz B, “Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi” (1998) (1) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi 23-55.

Alibaba A, *Vatandaşlık Hakkı ve Vatandaşlığın Kazanılmasında ve Kaybında İnsan Hakları* (Turhan 2021).

Altındağ H, *İdarenin Yargısal Denetiminde Kanunilik Blokunun Genişlemesi* (On iki Levha 2016).

Aybay R, Özbek N and Ersen-Perçin G, *Vatandaşlık Hukuku* (Siyasal 2019).

Azrak AÜ, “Yargı ve İdare- İki Fonksiyonun Karşılaştırılması Üzerine Bir Teorik Deneme” (1969) 34 (1-4) İÜHF 129-155 (Yargı ve İdare).

- Azrak AÜ, “İdari Yargı Denetimin Sınırı Olarak İdarenin Takdir Yetkisi” (1985) 6 İHİD 16-28 (Takdir Yetkisi).
- Boz Selman Sacit, Nacak Mehmet, Öndin Hasan Burak, Özdemir Yücel, Bölükbaşı Mustafa Oğuzhan and Ulusoy Sümeyye, *İdare Hukuku Açısından Kamu Düzeni Unsurları* (Adalet 2020).
- Çağlayan R, “Türk Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi” (2003), AÜEHFD, 7 (3-4) 171-208.
- Çelik EF, “Sonradan ve Yetkili Makam Kararı ile Türk Vatandaşı Olmanın Başvuru Şartları (TVK m. 11)” (2021) (157) TBB 445-508.
- Çelik-Şeşen H, *Kamu Düzeni Kavramının Dirlik ve Esenlik Unsuru* (Seçkin 2018).
- Çelikel A, and Erdem B.B. *Milletlerarası Özel Hukuk* (14.edn, Beta 2016).
- Çınarlı S and Yıldırım R, *Türk İdare Hukuku Dersleri C. II* (Astana 2019).
- Dardağan-Kibar GE, “Türk Vatandaşlık Mevzuatı ve Güncel Gelişmeler Işığında Vatandaşlığın Kanuniliği İlkesi” Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz and Lale Ayhan İzmirli (eds) *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Gelişmeler Sempozyumu* (Savaş 2019) 3-16.
- Diñçol HA, “İdari Yargı’da Hâkimin Takdir Yetkisinin Denetlenmesi”, (2013) 19 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, (Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan) 1565-1593.
- Doğan V, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (14. edn, Savaş 2017).
- Elsner T, “Das Ermessen Im Lichte der Reinen Rechtlehre” (Duncker & Humblot 2011).
- Erdem BB, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (7. edn, Beta 2019).
- Erdem BB, “Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Evlenme ile Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme”, Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir and Banu Şit (eds), *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu*, (Seçkin 2008) 97-105.
- Erdem JG, “Ölçülülük İlkesinin İdarenin Takdir Yetkisinin Kullanımındaki Yeri” (2013) 62 (4) AÜHFD 971-1005.
- Erdem JG, “Türk ve Alman İdare Hukuku Öğretilerinde Belirsiz Hukuki Kavramlar” (2019) 10 (1) İnÜHFD 61-72.
- Erdem JG, *Danıştay Kararları Işığında İdarenin Takdir Yetkisi Kavramı* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi 2013).
- Erkan M, “Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında “Millî Güvenlik” ve “Kamu Düzeni” Kavramlarının İncelenmesi”, Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz and Lale Ayhan İzmirli (eds) *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Gelişmeler Sempozyumu* (Savaş 2019) 17-38 (Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni).
- Erkan M, “Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 72/5. Maddesinin Kanunilik İlkesi ve Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Bağlamında Değerlendirilmesi” (2019) 14 (175-176) BÜHFD 329-356.
- Erkan M, “Türk Vatandaşlığı Kanununda 7039 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişikliklerin İncelenmesi”, (2019) 39 (2) PPIL 415-446 (Değişikliklerin İncelenmesi)
- Erten R, “Türk Vatandaşlığının Yeninden Kazanılması Yollarında Aranılan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak” (2020) 40 (2) Public and Private International Law Bulletin (Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan) 1351-1371. (Millî Güvenlik).

- Erten R, “Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler”, (2014) 5 (19) TAAD 243-278.
- Giritli İ, Bilgen P, Akgüner T and Berk K, *İdare Hukuku* (7. edn, Der 2015).
- Göçgün M, *İdari İşlemin Konu Unsuru*, (On İki Levha 2017).
- Gözler K and Kaplan G, *İdare Hukuku Dersleri* (19. edn, Ekin 2017).
- Günday M, *İdarenin Takdir Yetkisi* (1982 Tekvir)
- Günday M, *İdare Hukuku* (10. edn, İmaj 2015).
- Güngör G, *Tâbiyet Hukuku, Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler*, (9. edn, Yetkin 2021).
- Güran S. “İdari Lüzum Sebebiyle Memurun Tahvili ve Mütâfi Addi” (1963) 29 (1-2) İÜHF 157-184.
- Hatemi H and Kalkan-Oğuztürk B, *Aile Hukuku* (4. edn, Vedat 2014).
- Kalabalık H, “İdarenin Takdir Yetkisinin Sınırları ve Yargısal Denetimi” (1997) 1 (1) GÜHFD (Takdir Yetkisinin Sınırı) 172-211.
- Kalabalık H, *İdare Hukuku Dersleri, C. II* (5. edn, Seçkin 2021) (İdare Hukuku Dersleri).
- Kaya C, *İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi* (3. edn, On İki Levha 2021).
- Kaya C, “Danıştay İçtihatlarında Hükümet Tasarrufu Teorisinden Devletin Hükümranlık/Egemenlik Hakkı Teorisine” (2016) 7, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 637-663.
- Kılıçoğlu A, *Aile Hukuku* (Genişletilmiş 2. edn, Turhan 2016).
- Köseoğlu B and Kocaağa K, *Aile Hukuku ve Uygulaması* (Ekin 2011).
- Nohutçu A, *İdare Hukuku*, (19. edn, Savaş 2016).
- Nolte G, “General Principles of German and European Administrative Law - A Comparison in Historical Perspective” (1994) *The Modern Law Review* (191-212).
- Nomer E, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (25. edn, Filiz 2018).
- Oktay-Tekinsoy Ö, *İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı*, (On İki Levha 2011).
- Onar SS, “*İdare Hukukunun Umumi Esasları*” Cilt I (3.edn, İsmail Akgün Matbaası 1966).
- Özgür Ç, “Muvazaalı Evlenmelerin Türk Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi” (2020) 42 TAAD 307-340.
- Öztürk N, *Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri*, (Adalet 2016).
- Pakuschert EK, “The Use of Discretion in German Law” (1976) 44 (94) *The University of Chicago Law Review* (94-109).
- Peine FJ, *Allgemeines Verwaltungsrecht* (2008).
- Reçber K and Özgenç Z, “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunundaki Bazı Boşluklar” (2016) 74 (1) 373-387.
- Schwarze J, *European Administrative Law* (Sweet&Maxwell 1994).
- Seçkin S and Üstün G, “İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gerekeçe” (2015) 21 (2) MÜHF-HAD (Mehmet Akif Aydın’a Armağan) 509-534.
- Singh MP, *German Administrative law in Common Law Perspective*, (2. edn, Heidelberg 2001).
- Sirmen S, “Eşçinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfi Hukukunda Düzenlenişi” (2009) 58 (4) AÜHFD 825-879.

- Stason EB, "The Role of Discretion in Administrative Law and Its Relationship to the Rule of Law" (1959) 9 (12) *Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul*, 316-325.
- Steffen D, *Allgemeines Verwaltungsrecht mit Verwaltungsprozessrecht* (München 2009).
- Şit-Köşgeroğlu B, "İstisnai Yoldan Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Genel Esaslar ve Son Değişiklikler Çerçevesinde Türk Vatandaşlığının İstisnai Yoldan Kazanılması", (2017) 7(1) *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 169-198.
- Şanlı C, Esen E and Ataman-Figanmeşe İ, *Milletlerarası Özel Hukuk* (6. edn, Vedat 2018).
- Tanrıbilir FB, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri" (2008) (75) *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 27-62. (Vatandaşlığın Kazanılması).
- Tanrıbilir FB, "Evlenme ve Vatandaşlık" (2020) 5(5) *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3019-3049.
- Tekdoğan-Bahçivancı IS, "Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk" (2018) 9 (33) *TAAD* 623-683.
- Turhan T and Tanrıbilir FB, *Vatandaşlık Hukuku Ders Notları*, (Yetkin 2010) (Evlenme ve Vatandaşlık).
- Tüysüz C, "Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında İdarenin Takdir Yetkisi" (2022) 13 (1) *İÜHFD* 48-65.
- Yayla Y, "İdarenin Takdir Yetkisi" (1964) 30 (1-2) *İÜHFM* 201-211.
- Yılmaz D, "Alman İdare Hukuku'nda İdarenin Takdir Yetkisi ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi" (2011) 69 (1-2) *İÜHFMC* (1019-1032).

